

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Martyno Dovydauskio
V kurso, Civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimas
civilinės atsakomybės draudime (materialiniai ir procesiniai aspektai)**

**Ensuring the Balance of the Rights of the Insured and the Victim in Civil
Liability Insurance (Material and Procedural Aspects)**

Vadovas: lekt. Dr. Tomas Kontautas

Recenzentė: doc. Dr. Danguolė Bublienė

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas civilinės atsakomybės draudimo institutas draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo kontekste. Analizuojamos įvairios draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros civilinės atsakomybės draudime užtikrinimo doktrinos, didelis dėmesys skiriamas tiesioginio ieškinio institutui bei Europos draudimo sutarčių teisės principams. Darbe nustatomos įvairių doktrinų materialinės ir procesinės problemos, apžvelgiama solidarijų skolininkų doktrina civilinės atsakomybės draudime nukentėjusiajam trečiajam asmeniui pasinaudojus teise į tiesioginį ieškinį.

Pagrindiniai žodžiai: civilinės atsakomybės draudimas, nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės, tiesioginis ieškinys, europos draudimo sutarčių teisės principai, solidarijų skolininkų doktrina.

This work analyzes the institute of civil liability insurance in the context of ensuring the balance of rights of the insured and the injured third party. Various doctrines of ensuring the balance of the rights of the insured and the injured third party in the civil liability insurance are analyzed, a great deal of attention is paid to the institute of direct action and the principles of European insurance contract law. This work identifies the material and procedural problems of various doctrines, reviews the doctrine of joint and several debtors in the civil liability insurance when the injured third party exercises the right to a direct action.

Keywords: Civil liability insurance, the rights of the injured third party, the direct action, the principles of European insurance contract law, the doctrine of joint and several debtors.

TURINYS

ĮVADAS	2
1 CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SAMPRATA, TIKSLAI IR DALYVIAI	6
1.1 Civilinės atsakomybės draudimo samprata	6
1.2 Civilinės atsakomybės draudimo tikslai.....	9
1.3 Civilinės atsakomybės draudimo dalyviai.....	10
2 DRAUDĖJO IR NUKENTĖJUSIOJO ASMENS TEISIŲ PUSIAUSVYROS UŽTIKRINIMO MATERIALINIAI ASPEKTAI	12
2.1 Istorinė draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdų analizė.....	12
2.1.1 Sutarčių uždarumo principo doktrina civilinės atsakomybės draudimo dalyvių teisių pusiausvyros užtikrinimo kontekste.....	12
2.1.2 Sutarties nukentėjusiojo trečiojo asmens naudai institutas kaip draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdas	17
2.2 Tiesioginio ieškinio institutas kaip draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdas	22
2.2.1 Tiesioginio reikalavimo instituto samprata ir aiškinimas Lietuvoje.....	23
2.2.2 Tiesioginio reikalavimo aiškinimas ir reguliavimas atsižvelgiant į Europos draudimo sutarčių teisės principus	27
3 DRAUDĖJO IR NUKENTĖJUSIOJO ASMENS TEISIŲ PUSIAUSVYROS UŽTIKRINIMO PROCESINIAI ASPEKTAI	33
3.1 Procesas pagal sutarčių uždarumo ir/ar sutarties trečiojo asmens naudai doktrinas	33
3.1.1 Sutarties uždarumo doktrina ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisė tik į žalos atlyginimą	33
3.1.2 Sutarties trečiojo asmens naudai doktrina.....	35
3.2 Procesas pagal tiesioginio ieškinio instituto doktriną	36
3.2.1 Solidariųjų skolininkų doktrina.....	36
3.2.2 Įrodinėjimo proceso ypatumai	40
IŠVADOS	43
LITERATŪROS SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50

IVADAS

Kiekviena teisės norma, jų grupė ar teisės normų grupės pošakis reguliuoja atitinkamus teisinius santykius tarp subjektų. Kaip žinia, tiek minėti teisiniai santykiai tarp subjektų, tiek pati teisė ir teisės normos yra nuolat besikeičiantys procesai, kurie seka paeiliui, kitaip tariant – santykiams tarp subjektų besikeičiant, paskui juos keičiasi ir tuos santykius reguliuojanti teisė ir teisės normų grupės.

Šiam fenomenui ne išimtis ir draudimo teisė, o būtent šiam tiriamajam darbui aktuali – konkrečiai civilinės atsakomybės draudimo teisė. Kaip bus atskleista šiame magistro darbe, civilinės atsakomybės draudimo teisėje labiau esti ne bendrajai draudimo teisei būdingos problemos tarp draudėjo ir draudiko teisių ir pareigų, tačiau gan problematiški ir dar šiai dienai teismų praktikoje keliami klausimai apie santykius tarp trijų subjektų – draudėjo, draudiko ir trečiojo nukentėjusiojo asmens. Būtent šiame magistro darbe bus koncentruojamasi į įvairias – tiek jau istorines, tiek ir aktualias ir/ar ginčytinas – civilinės atsakomybės draudimo doktrinas, kurios atitinkamai užtikrina (arba neužtikrina/nevisiškai užtikrina) trečiojo asmens teisę į jam padarytos žalos atlyginimą. Bus atliekama istorinė civilinės atsakomybės draudimo sutarčių doktrinų analizė bei šiai dienai Lietuvai aktualiausio tiesioginio ieškinio instituto analizė, taip pat aptariami ir Europos draudimo sutarčių teisės principai, kuriais siekiama suvienodinti Europos Sąjungos valstybių narių draudimo teisę.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Civilinės atsakomybės draudimo sutartys yra viena iš problematiškiausių draudimo sutarčių rūšių dėl dalyvių daugeto, ekstrordinarinio požiūrio į nukentėjusį trečiąjį asmenį ir kitų ypatumų. Būtent civilinės atsakomybės draudime konkuruoja daug skirtingų dalyvių (tiesioginių ir netiesioginių) su skirtingais tikslais. Akivaizdu, jog draudikas, kaip verslininkas, yra suinteresuotas į maksimalų pelno gavimą, tuo tarpu draudėjas civilinės atsakomybės draudimo sutartį sudaro siekdamas išvengti turtinių nuostolių žalos atlyginimui, jei tokią padarytų. Nepaslaptis, jog didžioji dauguma sudaromų draudimo bei civilinės atsakomybės draudimo sutarčių yra sudaromos būtent prisijungimo prie sutarties principu, kas reiškia, kad maksimalaus pelno siekiantis draudikas gali primesti draudėjui savo sąlygas ir draudėjo teisės derėtis dėl sutarties sąlygų yra gan menkos. Dar daugiau, vienas svarbiausių civilinės atsakomybės draudimo kaip draudimo sutarties ypatumų yra nukentėjusysis trečiasis asmuo, kuriam draudėjas padaro žalos. Kaip žinia, dar

sudarant civilinės atsakomybės draudimo sutartį, nukentėjusysis trečiasis asmuo kaip konkretus subjektas nedalyvauja, todėl manytina, kad ir įvykus draudėjo deliktui prieš nukentėjusį trečiąjį asmenį ir šiam patyrus žalos, nukentėjusysis trečiasis asmuo neturės teisės naudoti civilinės atsakomybės draudimo sutarties. Šioje vietoje netiesiogiai į civilinės atsakomybės draudimo sutarčių reguliavimą įstoja ir valstybė – įstatymų leidėjas – kuris siekia apsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą ir suteikia didesnę įstatymine apsaugą silpnesniai šaliai – nukentėjusiajam trečiajam asmeniui – įtvirtindama tiesioginio ieškinio institutą. Taigi, tokiu būdu į civilinės atsakomybės draudimo sutartį tiesiogiai įsitraukia ir nukentėjusysis trečiasis asmuo. Atitinkamai, kyla draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo problematika. Autoriaus nuomone, dabartinis teisinis reguliavimas yra viena vertus itin glaustas, o kita vertus ir ganėtinai neaiškus, todėl tinkamai neatlieka savo funkcijos užtikrinti draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą civilinės atsakomybės draudime ir vis dar kelia klausimų ir instituto išaiškinimų būtinybės teismų praktikoje. Be to, dėl reguliavimo skirtumų tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir dažnų tarpvalstybingumo atvejų civilinės atsakomybės draudime, gali kilti problemų dėl skirtingų teisės normų interpretavimo ir skirtingo nukentėjusiojo trečiojo asmens ir draudėjo teisių pusiausvyros užtikrinimo skirtingose valstybėse narėse.

Dėl šių priežasčių, autoriaus nuomone, Lietuvos draudimo teisei ir visai teisėkūrai pravartu atsižvelgti į Europos Sąjungos siekį suderinti Europos Sąjungos valstybių narių draudimo teisę ruošiant Europos draudimo sutarčių teisės principus. Todėl bus apžvelgiamos ir Europos draudimo sutarčių teisės principų nuostatos ir jas ruošusių teisininkų komentarai idant išsiaiškinti teleologinį kai kurių draudimo nuostatų kontekstą.

Be išvardintų, šiame darbe taip pat analizuotina ir istorinių, anksčiau taikytų civilinės atsakomybės draudimo dalyvių teisių pusiausvyros užtikrinimo būdų modeliai, išskiriant jų trūkumus ir priežastis, dėl kurios buvo prieita prie tiesioginio ieškinio instituto.

Darbo originalumas. Civilinės atsakomybės draudimo sutartys nėra naujadaras Lietuvoje ir visame pasaulyje, tad akivaizdu, jog ši tema bendriausiu aspektu yra nuodugnai išnagrinėta. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, jog didžioji dauguma publikacijų ir magistro darbų yra atliekami analizuojant privalomąjį civilinės atsakomybės draudimą ir jų atskiras rūšis, pvz. notaro, rangovo, vėžėjų, ir kt. civilinė atsakomybė, tačiau darbų, išimtinai nagrinėjančių civilinės atsakomybės draudimo dalyvių – draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens –

teisės, jų pusiausvyros užtikrinimą, yra maža. Bendrai civilinės atsakomybės draudimą nagrinėję yra T. Kontautas, J. Galginaitis, R. Stankevičius, E. Baranauskas, E. Sinkevičius ir kt. Civilinės atsakomybės draudimą bei draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teises labiausiai ir išsamiausiai yra tyrinėjęs T. Kontautas. Taip pat vertėtų paminėti ir V. Papirtį ir S. Bulką. Užsienyje, rengiant Europos draudimo sutarčių teisės principus pasižymėjo J. Basedow, J. Birds, M. Clarke, H. Cousy, H. Heiss, L. Loacker, taip pat publikacijų išleidę yra ir O.-J. Luik, M. Serwach. Šio darbo išskirtinis požiūris yra dėl Europos Sąjungos siekio suvienodinti valstybių narių draudimo teisės reguliavimą – atitinkamai bus išsamiai išanalizuoti Europos draudimo sutarčių teisės principai, bus lyginama su Lietuvos draudimo teisės reguliavimu ir pateiktos išvados, ar pateikti Europos draudimo sutarčių teisės principai yra kažkuom pranašesni už nacionalinį reguliavimą civilinės atsakomybės draudimo sutarčių kontekste. Kadangi šiame darbe bus apžvelgti Europos draudimo sutarčių teisės principai civilinės atsakomybės draudimo kontekste, pažymėtina, jog minimuose principuose dalis apie civilinę atsakomybę buvo išleista tik 2016 m., todėl visi tyrimai, atlikti iki 2016 m. negalėjo tirti Europos draudimo sutarčių teisės principų civilinės atsakomybės draudimo sutarčių kontekste. Atitinkamai, Lietuvoje tai yra vienas iš pirmųjų darbų, kuriame apžvelgiami Europos draudimo sutarčių teisės principai civilinės atsakomybės draudimo kontekste.

Darbo tikslas: Išsiaiškinti ir nustatyti, ar dabartinis teisinis reguliavimas, numatantis tiesioginio reikalavimo teisę nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, užtikrina draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą civilinės atsakomybės draudime bei nustatyti šio teisinio reguliavimo spragas ir pateikti pasiūlymus tikslesniam ir veiksmingesniam draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros civilinės atsakomybės draudime užtikrinimui.

Darbo uždaviniai. Atsižvelgiant į darbo tikslą, privalu išsikelti toliau pateikiamus uždavinius:

1. Trumpai išnagrinėti teisinį civilinės atsakomybės draudimo reguliavimą, išanalizuoti civilinės atsakomybės draudimą aiškinančią teisės doktriną ir pateikti civilinės atsakomybės draudimo sampratą, tikslus ir dalyvius.

2. Atskleisti ir visapusiškai išanalizuoti įvairius civilinės atsakomybės draudimo aiškinimo modelius – sutarčių uždarumo doktriną, sutarties trečiojo asmens naudai doktriną bei tiesioginio reikalavimo teisės instituto doktriną bei įvardinti kiekvieno iš šių modelių efektyvumą užtikrinant draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą.
3. Apžvelgti Europos draudimo sutarčių teisės principus, įvertinti jų svarbą Lietuvos civilinės atsakomybės draudimo teisės kontekste bei jų vietą teisiniame reguliavime.
4. Aptarti Lietuvos teismų praktiką ir atskleisti draudėjo, draudiko ir nukentėjusiojo trečiojo asmens procesinius statusus ir įrodinėjimo procesą pagal atskirus aukščiau minėtus civilinės atsakomybės draudimo modelius.

Darbo objektas ir tyrimo metodai. Civilinės atsakomybės draudimo teisinis ir doktrininis aiškinimas bei reguliavimas.

Darbe pasitelkiami tyrimo metodai:

- Analizės. Pasitelkiamas analizuojant teisės doktriną, teismų praktiką.
- Sisteminis. Pasitelkiamas tiriant teisinį reguliavimą, atskiras doktrinas, atskirų įstatymų saveiką ir išsiaiškinant dabartinį reguliavimą ir jo trūkumus.
- Istorinis. Pasitelkiamas tiriant civilinės atsakomybės draudimo skirtingus metodus – doktrinas, kurie šiai dienai nebėra naudojami.
- Lyginamasis. Pasitelkiamas lyginant Lietuvos teisinį civilinės atsakomybės draudimo sutarčių reguliavimą ir Europos draudimo sutarčių teisės principų reguliavimą.

Svarbiausi šaltiniai. Kadangi šiame darbe analizuojamos įvairialypės problemos, istorinei analizei svarbiausi šaltiniai buvo istorinė teisės doktrina bei istoriniai teisės aktai, tiriant tiesioginio ieškinio institutą ir kt. materialinius aspektus svarbiausi šaltiniai buvo teisės aktai, Europos draudimo sutarčių teisės principai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Analizuojant procesinius aspektus labiausiai buvo remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

1 CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO SAMPRATA, TIKSLAI IR DALYVIAI

1.1 Civilinės atsakomybės draudimo samprata

Siekiant tinkamai ištirti ir pasiekti šio magistro darbo tyrimo tikslą – išsiaiškinti, išgryninti ir pateikti teisingiausią ir efektyviausią būdą draudėjo ir trečiojo nukentėjusiojo asmens teisių ir pareigų pusiausvyrai užtikrinti – būtina pradėti nuo pačios civilinės atsakomybės draudimo (toliau – CAD) sampratos bei jos tikslų, kadangi, autoriaus nuomone, būtent tai, kokiam tikslui taikysime civilinės atsakomybės draudimo institutą ir priklausys konkretūs būdai minėtų teisių ir pareigų užtikrinimui.

Visuomėneje neįmanoma išvengti situacijų, kai subjektas padaro žalos kitam subjektui, todėl žalos padariusiam subjektui – asmeniui – kyla civilinė atsakomybė, pagal kurią žalą padaręs asmuo turi nukentėjusiajam subjektui atlyginti – kompensuoti – padarytus nuostolius, nesigilinant ar tai sutartinė atsakomybė ar deliktinė atsakomybė. Būtent dėl šio neišvengiamo fakto, kad asmenys gali (ir kažkada neišvengiamai padarys) žalą kitam asmeniui, teisinėse sistemose ir egzistuoja atitinkami teisiniai institutai kaip žalos atlyginimo institutas, netesybų institutas ir begalė kitų, konkrečioms atskiroms sutartims ir kitiems santykiams būdingų žalos atlyginimo mechanizmų (Papirtis, Bulka, 2001).

Atitinkamai, asmenys gali su draudiku sudaryti savo civilinės atsakomybės draudimo sutartį ir taip apdrausti savo (ar kito asmens) civilinę atsakomybę bei tarsi apsaugoti save (kitą asmenį) nuo neplanuotų išlaidų, jeigu savo veiksmais kitam asmeniui padarytų žalos, kurią reiks atlyginti.

Analizuojant įstatyminių reguliavimų, negalime nustatyti vienareikšmiškos CAD sampratos. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – CK) iš esmės nepateikia jokios civilinės atsakomybės draudimo sampratos ar sąvokos ir 6.254 str. nurodo, jog „įstatymų ar sutarties numatytais atvejais civilinė atsakomybė gali būti draudžiama sudarant civilinės atsakomybės draudimo sutartį. Su civilinės atsakomybės draudimu susijusius santykius reglamentuoja šis kodeksas ir kiti įstatymai“, bei „jeigu draudimo atlyginimo nepakanka žalai visiškai atlyginti, draudimo atlyginimo ir faktinės žalos dydžio skirtumą atlygina apdraustasis asmuo, atsakingas už žalos padarymą“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000).

Taigi, žvelgiant tik iš CK pusės, nėra aiškūs nei pačio civilinės atsakomybės draudimo instituto tikslai, nei instituto samprata ar dalyviai.

Kiek platesnį aiškinimą pateikia Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (toliau – Draudimo įstatymas), kuris 2 str. 3 d. pateikia civilinės atsakomybės draudimo sąvoką – tai asmens turtinių interesų, atsirandančių iš galimos civilinės atsakomybės už nukentėjusiam trečiajam asmeniui ir (ar) jo turtui padarytą žalą, draudimas, kai draudiko mokamos draudimo išmokos dydis priklauso nuo nuostolių, kuriuos apdraustasis privalo atlyginti nukentėjusiam trečiajam asmeniui už padarytą žalą, dydžio, tačiau neviršija draudimo sumos, jeigu ji nustatoma draudimo sutartyje. Taip pat Draudimo įstatymo 91 str. nustatyta, kad civilinės atsakomybės draudimas priskiriamas ne gyvybės draudimo šakai, taip pat nurodoma, kad civilinės atsakomybės draudimas yra nuostolių pobūdžio draudimo sutartis (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 2003).

Vadovaujantis Draudimo įstatyme pateikta civilinės atsakomybės draudimo samprata, galime teigti, jog civilinės atsakomybės draudimo institutas yra skirtas būtent draudėjo interesams apginti, iš draudėjo perkeliant draudikui prievolę atlyginti žalą (nuostolius) nukentėjusiajam.

Vienareikšmiškai teigti ir nustatyti civilinės atsakomybės draudimo instituto paskirtį kaip išimtinai draudėjo interesų saugojimą ar teigti, kad civilinės atsakomybės draudimas *per se* atsiranda tik draudėjo valia, nederėtų. Autoriaus nuomone, būtina atsižvelgti ir į tai, kad civilinės atsakomybės draudimas ne tik palengvina draudėjo prievolinę naštą nukentėjusiajam, tačiau ir padidina pačio nukentėjusiojo teises (galimybes) siekiant patirtų nuostolių kompensacijos kadangi padidėja potencialių kreditorių skaičius. Antra vertus, verta paminėti, jog daugeliu atveju, civilinės atsakomybės draudimas yra įtvirtintas kaip privalomas asmenims norint užsiimti tam tikra veikla ar naudotis tam tikromis teisėmis (pvz. verstis tam tikra profesine veikla – advokatūra, notarai ir kt. (Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, 1992, Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 2004), naudotis savo teise naudoti automobilį viešojo naudojimo keliuose (Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas, 2001) ir kt., tokiu atveju įstatymo leidėjas siekia apsaugoti potencialių nukentėjusiųjų teises į nuostolių atlyginimą ir tokiu atveju civilinės atsakomybės draudimo sutarties sudarymas nebėra vien tik draudėjo valios išraiška – tai tampa ir valstybės reguliavimo laikymasis ir dar vieno reikalavimo iš bendrųjų, siekiant užsiimti tam tikra veikla ar tam tikros teisės naudojimosi, įvykdymas.

Toliau analizuojant civilinės atsakomybės draudimo sutartis tiriančią teisės doktriną, CAD sampratą galime išplėsti ir išsiryškinti esminius CAD reguliavimo probleminius aspektus.

Pasak T. Kontauto, sudarydamas civilinės atsakomybės draudimo sutartį, draudėjas siekia išvengti neigiamų turinių padarinių, kurie vykdant civilinės atsakomybės prievolę gali kilti draudėją pripažinus asmeniu, atsakingu už padarytą žalą (Kontautas, 2007, p. 186).

L. V. Papirtis ir S. Bulka nurodo, jog civilinės atsakomybės draudimas savo specifika yra išskirtinis iš kitų draudimo rūšių ir net galėtų sudaryti atskirą draudimo šaką. Civilinės atsakomybės draudimas visų pirma yra kompensuojamosios paskirties, todėl civilinės atsakomybės draudimu draudėjas perkelia savo atsakomybę draudikui turto sugadinimo ar sunaikinimo atveju. Tačiau svarbu pažymėti, jog draudikas pagal CAD nukentėjusiajam trečiajam asmeniui nuostolius atlygina ne žalos atlyginimo pagrindu, o išmoka draudiminę išmoką draudimo sutarties pagrindu (Papirtis, Bulka, 2001).

Iš esmės galima teigti, jog civilinės atsakomybės draudimas – tai ne gyvybės draudimo rūšies, nuostolių draudimo porūšio draudimas, kuriuo draudėjas apdraudžia savo arba kito apdraudžiamojo civilinę atsakomybę prieš nukentėjusįjį asmenį, tačiau verta pažymėti, jog galime išskirti ir kitas civilinės atsakomybės draudimo sampratas, pagal kurias civilinės atsakomybės draudimas tampa tarsi papildomas, paskirais atvejais valstybės reikalaujamas, papildomas garantas trečiajam asmeniui, kadangi civilinės atsakomybės draudimo sutartį galime aiškinti ir kaip kompensuojamąją civilinės atsakomybės paskirtį užtikrinančią sutartį. Tiesa, trečiasis asmuo niekaip negali daryti įtakos pačios civilinės atsakomybės draudimo sutarties sudarymui, nebent minimas trečiasis asmuo ir draudėjas yra sutartinių santykių šalys ir trečiasis asmuo draudėjo civilinės atsakomybės draudimo būtinybę įtraukė į sutarties sąlygas.

Išnagrinėjus įstatyminį reguliavimą, autoriaus nuomone, teisiniame reguliavime esti neaiškumas ir reguliavimo nepakankamumas – teisės nuostatos aiškiai nenustato civilinės atsakomybės draudimo tikslo, todėl nėra aišku, kaip valstybė siekia užtikrinti draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą civilinės atsakomybės draudime.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog pagrindinės problemos Lietuvos civilinės atsakomybės draudimo srityje kyla dėl įstatyminio reguliavimo neaiškumo, nepakankamumo derinant draudėjo (apdraustojo) ir trečiojo nukentėjusiojo asmens teises, nustatant civilinės atsakomybės draudimo tikslus. Todėl, nagrinėjant CAD, išskiriama ir daug

tokių teisinių draudėjo ir trečiojo asmens interesų derinimo modelių, kurie bus aptariami pagrindėse šio magistro darbo dalyse – sutarties uždaramo doktrina, sutarties trečiojo asmens naudai doktrina bei tiesioginio ieškinio institutas.

1.2 Civilinės atsakomybės draudimo tikslai

Kaip išsiaiškinta ankstesniame šio darbo poskyryje, pagrindinis civilinės atsakomybės draudimo tikslas yra kompensacinis – grąžinti nukentėjusiojo trečiojo asmens turtinius interesus į pradinę padėtį – *status quo*. Tačiau, kaip minėta, yra ir kitų galimų nurodyti CAD tikslų, kaip pavyzdžiui, draudėjo interesas neprarasti savo turto dėl savo veiksmais padarytos žalos nukentėjusiajam asmeniui ar valstybės viešasis interesas dėl nukentėjusiojo trečiojo asmens interesų užtikrinimo. Civilinės atsakomybės draudime siekiama visų nurodytų tikslų visumos įgyvendinimo, tačiau atskiromis civilinės atsakomybės draudimo aiškinimo, draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo priemonėmis – modeliais – doktrinomis nusistatomi skirtingi pagrindiniai tikslai. Kaip bus nurodoma smulkiau kitoje šio darbo dalyje, įvairiomis pirminėmis civilinės atsakomybės draudimo aiškinimo teorijomis kaip sutarčių uždaramo principo, reikalavimo perkėlimo ir kt., kaip pagrindinio tikslo buvo siekiama draudėjo turtinių interesų apsaugos tikslo. Toks civilinės atsakomybės draudimo aiškinimas neužtikrindavo tinkamo nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių į žalos atlyginimą įgyvendinimo, kadangi egzistavo rizikos, kai nukentėjusysis trečiasis asmuo tam tikrų subjektų nemokumo atvejais tokio žalos atlyginimo galėjo ir negauti.

Lietuvos kaimyninės šalies Lenkijos Respublikos Lodzės universiteto dr. Prof. Malgorzata Serwach straipsnyje „Civilinės atsakomybės draudimas – evoliucija ir pokyčių kryptys“ (angl. *Civil liability insurance – evolution and directions of changes*), tirdama civilinės atsakomybės tikslus ir jų pokyčius istorinėje genezėje, teigė, kad: „nors pirmuoju civilinės atsakomybės draudimų taikymo laikotarpiu labiausiai akcentuojama buvo CAD naudingumas draudėjo požiūriu, užkertant kelią jo turto išsekimui, šiuo metu didžiausias dėmesys skiriamas pagrįstiems nukentėjusios šalies interesams. Specialios nukentėjusios šalies apsaugos idėja pasireiškia įvairiose srityse, nuo tokiam asmeniui suteikiamos atskiros teisės reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudiko (vadinamasis *actio directa*), iki nukentėjusios šalies savarankiškos teisės atskyrimo nuo draudėjo teisės draudiko atžvilgiu“ (Serwach, 2018).

Nagrinėjant šiuos tikslus atskirai, atkreiptinas dėmesys, jog pasiekus pagrindinį tikslą kompensuoti trečiojo asmens nuostolius, bus pasiekti ir kiti tikslai – bus užtikrinti ir draudėjo turtiniai interesai, ir viešasis interesas. Taip atsitinka todėl, kad kompensavus trečiojo asmens nuostolius, bus taip pat apsaugoti tiek draudėjo turtinis interesas išsaugoti turta, tiek valstybinis interesas dėl civilinių teisinių santykių stabilumo.

Taigi, pagrįsta manyti, kad tik patenkinus nukentėjusiojo asmens interesą į patirtos žalos atlyginimą bus įgyvendinti ir kiti civilinės atsakomybės draudimo tikslai. Išnagrinėjus tiek teisės normas, tiek teisės doktriną, galime nustatyti, kad pagrindinis civilinės atsakomybės draudimo tikslas viešąja prasme turi būti nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių į žalos atlyginimą užtikrinimas, o privačiąja prasme – draudėjo turtinių interesų apsauga.

1.3 Civilinės atsakomybės draudimo dalyviai

Civilinės atsakomybės draudimo sutarties pasirašymo metu (iki draudžiamąjį įvykių), CAD sutartyje dalyvauja draudėjas, draudikas ir kartais – apdraustasis.

Draudimo įstatymo 2 str. 1, 7 ir 8 d. pateikiamos šių asmenų sąvokos:

Draudėjas – asmuo, kuris arba kreipėsi į draudiką dėl draudimo sutarties sudarymo, arba kuriam draudikas pasiūlė sudaryti draudimo sutartį, arba kuris sudarė draudimo sutartį su draudiku.

Draudikas – draudimo sutartį sudarantis ar sudaręs asmuo, teisės aktų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti draudimo veiklą.

Apdraustasis – gyvybės ir sveikatos draudimo sutartyje nurodytas fizinis asmuo, kurio gyvenime atsitikus draudžiamajam įvykiui draudikas privalo mokėti draudimo išmoką; civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai, atsirandantys iš civilinės atsakomybės, yra draudžiami; turto draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai yra draudžiami (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 2003).

Dažnu atveju sudarant CAD sutartis, draudėjas ir apdraustasis sutampa ir yra vienas tas pats asmuo, tačiau tokiu reguliavimu įstatymų leidėjas neapriboja asmenims laisvės sudaryti CAD sutartį ir taip apdrausti ne savo asmeninę, o kito asmens atsakomybę.

Nors iš esmės pačios CAD sutarties šis asmuo ir nesudarė, tačiau jau įvykus draudžiamajam įvykiui civilinės atsakomybės draudimo atveju į šiuos santykius įstoja ir dar

vienas, ne mažiau svarbus CAD santykių dalyvis – nukentėjęs trečiasis asmuo – kuris ir padaro civilinės atsakomybės draudimo sutartį išskirtinę iš kitų draudimo sutarčių.

Draudimo įstatymo 2 str. 58 d. nurodyta, kad nukentėjęs trečiasis asmuo – teikiant civilinės atsakomybės draudimo paslaugas – asmuo, kuriam draudėjas ar apdraustasis padarė žalos.

Taigi, civilinės atsakomybės draudime iki žalos padarymo fakto (atsakomybės kilimo) dalyvauja tik pačios CAD sutarties šalys – draudėjas ir draudikas, tačiau įvykus žalos padarymo faktui, draudiminių įvykiui ir kilus draudėjo civilinei atsakomybei, į CAD santykius taip pat įsilieja ir nukentėjęs trečiasis asmuo.

Kaip minėta ankstesnėse šio darbo dalyse, pagrindinis CAD sutarties tikslas yra (turėtų būti) būtent trečiojo nukentėjusiojo asmens patirtos žalos kompensavimas, todėl, nors ir trečiasis nukentėjęs asmuo nėra konkretus asmuo CAD sutarties sudarymo metu, įvykus draudžiamajam įvykiui, nukentėjęs trečiasis asmuo tampa kone svarbiausias CAD sutarties dalyvis, turintis išskirtinę tiesioginio ieškinio (Draudimo įstatymo 111 str.) teisę tiek į draudiką, tiek į draudėją. Tai, be kita ko, reiškia, kad trečiasis nukentėjęs asmuo kaltininkui sudarius civilinės atsakomybės draudimo sutartį įgauna tiesioginę reikalavimo teisę į skolininkų daugėtą – tiek draudiką, tiek draudėją.

2 DRAUDĖJO IR NUKENTĖJUSIOJO ASMENS TEISIŲ PUSIAUSVYROS UŽTIKRINIMO MATERIALINIAI ASPEKTAI

Kaip minėta ankstesnėse šio darbo dalyse ir poskyriuose, pagrindiniai draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių užtikrinimo materialiniai būdai skiriasi pagal pačios civilinės atsakomybės draudimo sutarties tikslų aiškinimą ir sampratą. Kaip pagrindinius būdus draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyrai užtikrinti galima išskirti sutarčių uždarumo doktriną, CAD sutarties aiškinimą kaip sutarties trečiojo asmens naudai doktriną bei įstatymuose įtvirtintą tiesioginio ieškinio institutą.

Šiame darbo skyriuje bus išsamiai ir konkrečiai aptarti kiekvienas iš minėtų materialinių draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros išlaikymo būdų, analizuojama teismų praktika, iškeliamos kiekvieno iš būdų problemos.

2.1 Istorinė draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdų analizė

Šiame magistro darbo poskyryje bus atliekama istorinė draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdų analizė, tad atitinkamai bus išanalizuoti istoriniai požiūrio į sutartis, civilinės atsakomybės draudimo sutartis modeliai ir doktrinos. Kaip žinia, šiuo metu Lietuvoje ir kitose šalyse paplitęs tiesioginio reikalavimo instituto modelis buvo pripažintas neiškarto, to labiau savarankiško civilinės atsakomybės draudimo atveju (kai kurios šalys, Austrija, Vengrija, Graikija dar ir šiai dienai tiesioginio ieškinio teisę numato tik privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atvejais) (Basedow, 2016). Atitinkamai privalu iširti, kokie buvo tiriamų istorinių modelių – sutarčių uždarumo doktrinos ir/ar sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos – trūkumai ir kodėl tiesioginio reikalavimo institutas yra laikomas neva geriausiai užtikrinančiu draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyra.

2.1.1 Sutarčių uždarumo principo doktrina civilinės atsakomybės draudimo dalyvių teisių pusiausvyros užtikrinimo kontekste

Sutarčių uždarumo doktrina yra kone seniausia sutarčių teisės doktrina ir, kaip taisyklė, įvairių teisės teoretikų priešinama sutarčių trečiojo asmens naudai doktrinai. Klasikinė vadinama sutarčių uždarumo doktrina išsivystė dar nuo senovės Romos privatinės teisės laikų, kuri teigė, kad sutartis tai konkrečių, išimtinai tik sutartį sudariusių asmenų teisiniai pančiai (lot. *iuris vinculum*) ir tretieji asmenys uždara sutartimi jokiuose santykiuose remtis

negalėjo, todėl akivaizdu, kad negalėjo reikšti ir tiesioginių reikalavimų (lot. *alteri stipulari nemo potest*), nepaisant to, kad pačių trečiųjų asmenų teisės sutartimi ir buvo veikiamos (Borevičienė, 2012).

Pasak E. Borevičienės, dar ir šiai dienai Jungtinės Karalystės teisė seka pagal sutarčių uždarumo doktriną ir tik teismų praktikoje išplėtotą sutarties trečiojo asmens naudai sampratą (Borevičienė, 2012).

Autoriaus nuomone, panašias bendras taisykles galėtume pritaikyti ir Lietuvai – kad Lietuva iš esmės taiko sutarčių uždarumo doktriną ir išimtis iš sutarties uždarumo nustato teismų praktikoje ir/ar atskiromis teisės normomis, todėl šiame ir kituose skyriuose bus bandoma panagrinti Lietuvos ir Jungtinės Karalystės CAD reguliuojančius įstatymus ir jų sekančią teisės doktriną.

Antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) nuosekliai išplėtotą praktikoje, kad „vienas sutarčių teisės principų – sutarties uždarumo principas, kuris reiškia, kad sutartis sukuria teises ir pareigas ją sudariusiems asmenims ir, išskyrus įstatyme įtvirtintas išimtis, nesukuria teisių ir pareigų tretiesiems asmenims. Sutarties uždarumo principo išimtys – įstatyme nustatyti atvejai, kai sutartis turi įtakos trečiųjų asmenų, ne tik jos šalių, teisėms ir pareigoms“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2014). Kitoje byloje LAT nurodė, kad „sutartis sukuria teises ir pareigas tik jos šalims ir tik sutartį sudariusios šalys gali reikšti iš jos kylančius reikalavimus. Tai yra sutarties uždarumo principo esmė. Sutarties uždarumo principo turinys ir veikimo ribos skirtingose teisės sistemose ar valstybėse gali būti skirtingi ir priklauso nuo nacionalinėje teisėje įtvirtinto reguliavimo. Lietuvos teisėje įtvirtintas santykinis sutarčių uždarumo principas, kurio turinys kasacinio teismo praktikoje aiškinamas kaip bendroji sutarčių teisės taisyklė, kad sutartis susaisto tik jos šalis, todėl, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis, turi teisinės įtakos tik jos šalių tarpusavio teisėms ir pareigoms.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-151-421/2020).

Taip pat, CK 6.191 str. numato sutarties trečiojo asmens naudai galimybę, sutarties šalims dar sutartyje numatant, kad sutartyje numatytą prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas. Šiuo kontekstu LAT yra pasisakęs, kad „sutarties uždarumo principo išimtys – įstatyme numatyti atvejai, kai sutartis turi įtakos trečiųjų asmenų, ne tik jos šalių, teisėms ir pareigoms. Vienas šių atvejų įtvirtintas CK 6.191 straipsnyje, tai – sutartis trečiojo asmens

naudai, kurios esmė ta, jog sutarties šalis gali išlygti, jog iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui ir taip pastarajam sukurti reikalavimo teisę dėl šios prievolės vykdymo“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2011).

Taigi, galime teigti, kad Lietuvoje, kaip ir Jungtinėje Karalystėje, iš esmės esti sutarčių uždarumo doktrinos kaip vienas pagrindinių sutarčių aiškinimo modelis, iš kurio išimties įtvirtinamos tik atskirais sutarčių atvejais.

Atitinkamai, vienas iš minimų išimčių atvejų yra ir civilinės atsakomybės draudimas. Kaip nurodoma tiek T. Kontauto, tiek E. Borevičienės, tiek Draudimo įstatymo 111 str., civilinės atsakomybės draudimas yra kone pavyzdinis atvejis, kai sutartis yra sudaroma trečiojo asmens naudai ir nukentėjęs tretysis asmuo teisę gauti draudimo išmoką įgyja pagal įstatymą (Kontautas, 2007, cituota Borevičienė, 2012). Tačiau ar tikrai civilinės atsakomybės draudimas Lietuvoje gali būti laikomas sutartis trečiojo asmens naudai? Autoriaus nuomone, sutarties trečiojo asmens naudai atveju privalu sutartyje nurodyti kurio asmens naudai sutartis sudaroma, kitu atveju tai negali būti laikoma sutartis trečiojo asmens naudai, o tiesioginio ieškinio instituto kontekste – nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės į draudiką yra suteikiamos ne sutarties, o įstatymo lygmeniu. Todėl su tokia nuomone autorius nebūtinai sutinka, tačiau apie tai tolimesnėse šio darbo dalyse.

Sutarčių uždarumo principo doktrina apriboja ir netgi panaikina bet kokias nukentėjusiojo trečiojo asmens teises į patį draudiką ir nuostolių kompensacijos reikalavimą iš draudiko. Vadovaujantis sutarčių uždarumo principo doktrina, civilinės atsakomybės draudimas atitiktų šiai dienai Draudimo įstatyme (Draudimo įstatymo 91 str. 4 d.) numatytą civilinės atsakomybės draudimo sutarties kaip nuostolių draudimo sutarties tikslą apdrausti draudėjo turtinius interesus ir perkeliant riziką draudikui.

Būtent šiuo būdu, draudėjui padarius žalos trečiajam nukentėjusiajam asmeniui, pastarasis turėtų teisinį suinteresuotumą kreiptis tik į patį draudėją žalos atlyginimo būdu pagal bendrąsias deliktinės atsakomybės taisykles. Tik draudėjui atlyginus žalą ir pačiam patyrus atitinkamus nuostolius, draudikas išmokėtų draudiminę išmoką pačiam draudėjui ir taip atstatytų draudėjo (bet ne tiesiogiai trečiojo nukentėjusiojo asmens) turtinius interesus į *status quo*. Atitinkamai, šioje doktrinoje pagrindinė nukentėjusiojo trečiojo asmens rizika negauti žalos atlyginimo yra žalos padariusio asmens – draudėjo – nemokumas arba nevysiškas žalos atlyginimas dėl draudėjo mokumo. Neretai padaroma žala yra gan plataus

masto ir atlyginimas reikalauja daug finansinių išteklių, kurių draudėjas paprasčiausiai gali neturėti (Kontautas, 2003).

Todėl neretai teisės mokslininkų ir kritikuojama ši klasikinė sutarčių uždarumo principo doktrina, kuri iš esmės tiek užkerta kelią trečiajam nukentėjusiajam asmeniui į teisingą ir operatyvų nuostolių atlyginimą, tiek taip pat iš esmės (iki draudiminės išmokos išmokėjimo) neapsaugo (neapdraudžia) ir pačio draudėjo nuo atsitiktinių turtinių išlaidų padarius žalos trečiajam nukentėjusiajam asmeniui (draudėjas, nors ir vėliau galės gauti draudimo išmoką, pats turi vis tiek patirti nuostolius). Tad kaip minėta, pritartina Kontauto nuomonei, kad ši doktrina apriboja trečiojo nukentėjusiojo asmens teises tuo kontekstu, kad draudėjas, padaręs žalą, gali net neturėti pakankamai lėšų trečiojo nukentėjusiojo asmens žalai atlyginti, todėl tampa nemokus ir galiausiai nukentėjęs trečiasis asmuo lieka be visiškos nuostolių kompensacijos.

Kadangi sutarčių uždarumo doktrina Lietuvoje, kaip nurodyta aukščiau, yra viena pagrindinių doktrinų, kuriai tik atskirais atvejais taikomos išimtys, civilinės atsakomybės draudimo sutartims taip pat taikoma išimtis, numatyta Draudimo įstatymo 111 str. Be kita ko, LAT praktikoje nurodyta ir įtvirtinta išimtis iš sutarčių uždarumo principo doktrinos, kad „civilinės atsakomybės draudimo santykiai atsiranda sutarties pagrindu tarp draudėjo ir draudiko. Vienas sutarčių teisės principų – sutarties uždarumo principas, kuris reiškia, kad sutartis sukuria teises ir pareigas ją sudariusiems asmenims ir, išskyrus įstatyme įtvirtintas išimtys, nesukuria teisių ir pareigų tretiesiems asmenims. Sutarties uždarumo principo išimtys – įstatyme nustatyti atvejai, kai sutartis turi įtakos trečiųjų asmenų, ne tik jos šalių, teisėms ir pareigoms. Draudimo įstatymo 111 straipsnyje nustatyto teisinio reguliavimo paskirtis ir yra nustatyti išimtį iš sutarties uždarumo principo, tokiu būdu sukuriant galimybę teisėmis, kylančiomis iš civilinės atsakomybės draudimo sutarties, pasinaudoti ne tik šios sutarties šaliai – draudėjui, bet ir trečiajam asmeniui – nukentėjusiam asmeniui. Šio reguliavimo tikslas – suteikti papildomas teises nukentėjusiam asmeniui. Nukentėjusio asmens tiesioginio reikalavimo teisė kyla iš įstatymo; ji atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartis šios teisės negali paneigti ar kaip nors riboti“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021).

Iš šios LAT nutarties galime susidaryti įvaizdį, jog sutarčių uždarumo principo ir tiesioginio reikalavimo principo doktrinos nėra iš esmės konkuruojančios, tačiau atvirkščiai –

tarpusavyje sąveikauja siekiant skirtingų tikslų. Nors ir sutarčių uždarmo principo doktrina nėra taikoma būtent civilinės atsakomybės draudime, ji taikoma kitoms sutarčių rūšims ir taip siekia savo tikslo apsaugoti sutarties šalis ir jų interesus, tuo tarpu tiesioginio reikalavimo principo doktrina padaro išimtį civilinės atsakomybės draudimui iš pagrindine Lietuvos civilinėje teisėje laikytinos sutarčių uždarmo principo doktrinos taip siekiant visai kito pararelaus tikslo – nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių užtikrinimo.

Atitinkamai, sutarčių uždarmo principo doktrina *per se* negali ir neužtikrina draudėjo ir trečiojo nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros, o netgi priešingai – iš dalies pažeidžia trečiojo nukentėjusiojo asmens teises į patirtos žalos kompensaciją. Tačiau sutarčių uždarmo principo doktrinai esant guviai Lietuvos teisinėje sistemoje, civilinės atsakomybės draudimo sutartims įstatymų leidėjas ir tai sekanti teismų praktika numatė išimtį iš sutarčių uždarmo principo doktrinos ir įtvirtino tiesioginio reikalavimo principo doktriną civilinės atsakomybės draudime.

Jungtinėje Karalystėje, kurioje pasak E. Borevičienės esti sutarčių uždarmo doktrina, taip pat kilo tapačių problemų dėl sutarties uždarmo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių užtikrinimo. Pasak Jungtinės Karalystės Teisės Komisijos (angl. *The Law Commission*), kurios tikslas yra teikti parlamentui teisės reformų siūlymus, nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pažeidimai yra susiję su tuo, kad kai galiojanti sutartis, nors ir tarp dviejų kitų šalių, suteikė trečiajai šaliai pagrįstą lūkesčių turėti juridinę teisę vykdyti sutartį, ypač kai trečioji šalis rėmėsi ta sutartimi reguliuodama savo reikalus. Daugeliu atvejų susitariančiųjų šalių ketinimai ir pagrįsti trečiosios šalies lūkesčiai atitinka vienas kitą. Tačiau vienas iš sunkiausių klausimų, su kuriuo susidurta Jungtinėje Karalystėje, yra tai, kiek susitariančiosios šalys gali keisti ar vykdyti sutartį. Kitaip tariant, ar trečiosios šalies teisės pažeidimas turėtų nugalėti šalių, kuriose tie ketinimai keičiasi, ketinimus? Kai neteisingumas trečiosios šalies atžvilgiu yra pakankamai „stiprus“ (t. y. kai trečioji šalis ne tik turėjo lūkesčių, kuriuos sukėlė žinojimas apie sutartį, bet ir pasitikėjo sutartimi arba ją priėmė pranešdamas pažado davėjui savo sutikimą), jis turėtų nugalėti pasikeitusius susitariančiųjų šalių ketinimus. Tai reiškia, kad pradinė šalių teisė persigalvoti ir keisti sutartį turėtų būti nepaisoma, kai trečioji šalis pasitikėjo sutartiniu pažadu arba jį priėmė (Law Commission, 1996, p. 40).

Pasak Jungtinės Karalystės Teisės Komisijos, taip pat kyla problemų būtent ir draudimo srityje. Dėl sutarčių uždarmo doktrinos trečioji šalis negali naudoti draudimo

sutarties prieš draudiką nebent tam yra įstatyminės išimtys. Teisės Komisija nurodė, kad 1996 m. vis dar egzistavo eilė draudimo sutarčių, kuriose teisės aktai nesuteikė išimčių – trečiųjų šalių teisės naudoti draudimo sutartį prieš draudiką. Pavyzdžiai apėmė gyvybės draudimą, kai draudimo sutartis buvo sudaroma ne artimųjų giminaičių, ar įmonės civilinės atsakomybės draudimą, kai įmonė drausdavo ne tik pačią save, tačiau ir savo dukterinės įmonės, rangovus ir subrangovus, taip pat kai darbdavys apdraudžia darbuotojus sveikatos draudimu, darbuotojai darbdaviui tapus nemokiam, neturėjo teisės į draudimo išmokas ir kt.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas tiek Lietuvos teisės mokslininkų, tiek Jungtinės Karalystės teisės mokslininkų įžvalgas ir argumentus, pagrįsta manyti, jog sutarčių uždarumo principo doktrina nėra tinkamas modelis atsižvelgiant į nukentėjusiojo trečiojo asmens teises, kadangi nepadarius įstatyminės išimties, nukentėjęs trečiasis asmuo paprasčiausiai negali remtis draudimo sutartimi prieš draudiką ir turi kliautis tik civilinės atsakomybės prieš žalos padariusį asmenį institutu, tačiau asmeniui tapus nemokiam, nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės nebegali būti apgintos jokiais kitais būdais.

Autoriaus nuomone, verta sutikti tiek su T. Kontauto pastebėjimais, tiek su anglų teoretikų, dar 1996 m. atliktais pastebėjimais dėl esminių sutarčių uždarumo principo doktrinos taikymo civilinės atsakomybės draudime trūkumų. Iš materialinės pusės, sutarčių uždarumo doktrina, nors plačiai naudojama bendrai civilinėje sutarčių teisėje, nenaudotina civilinės atsakomybės draudime, kadangi netinkamai užtikrina draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą – iš esmės šioje doktrinoje nukentėjęs trečiasis asmuo absoliučiai neturi teisių draudimo kontekste, neturi teisių prieš draudiką. Nukentėjęs trečiasis asmuo gali remtis tik padaryto delikto faktu ir reikalauti iš žalą padariusio asmens žalos atlyginimo.

2.1.2 Sutarties nukentėjusiojo trečiojo asmens naudai institutas kaip draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdas

Kiek aktualesnis, tačiau taip pat gan prieštaringas būdas siekiant užtikrinti draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teises civilinės atsakomybės draudime yra taikyti civilinės atsakomybės draudimo, kaip sutarties trečiojo asmens naudai, doktriną ir sampratą.

Ši doktrina yra priešinga anksčiau aptartai klasikinei sutarties uždarumo principo doktrinai ir aiškina, kad pati civilinės atsakomybės draudimo sutartis savo samprata yra

sutartis trečiojo asmens naudai, todėl nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo tiek iš draudiko, tiek iš žalą padariusio asmens – draudėjo.

Dauguma klasikinių civilinės teisės institutų savo pradžią gavo romėnų *Corpus iuris civilis*, o sutarties trečiojo asmens naudai institutas savo vietą sutarčių teisės sistemoje užėmė tik XIX a. pradžioje. Dar nuo pat romėnų *Corpus iuris civilis* laikų įvairiose teisės sistemose vyravo sutarčių uždarumo principas. Normalu, jog ir tais laikais asmenims kildavo problemų siekiant sudaryti sutartį trečiojo asmens naudai, suteikti trečiajam asmeniui teisę naudoti sutartį ir nukreipti jos vykdymą savo linkme, todėl sutartys trečiojo asmens naudai buvo sudaromos ne tiesiogiai, tačiau apeinant sutarčių uždarumo principą ar išryškinamos teismų praktikoje. Įstatyminis sutarties trečiojo asmens naudai institutas įvairiose teisės sistemose įtvirtintas tik XIX a. pab. – XX a. pradžioje (Borevičienė, 2013). Lietuvoje sutarties trečiojo asmens naudai principas įstatymu įtvirtintas CK 6.191 str., kuris teigia, kad jeigu sutartyje numatytas sutarties vykdymas trečiajam asmeniui, tai teisę reikalauti sutarties įvykdymo turi tiek sutartį sudaręs asmuo, tiek pastarasis trečiasis asmuo, nurodytas sutartyje. Kaip žinia, šis CK straipsnis Lietuvos teisinėje sistemoje iš esmės nebuvo naujovė, kadangi tapati norma buvo įtvirtinta ir senajame, LTSR, civiliniame kodekse ir jo 175 str., tačiau, kaip pastebėjo E. Borevičienė, esminis skirtumas tarp naujojo civilinio kodekso ir LTSR civilinio kodekso buvo tai, kad naujasis civilinis kodeksas buvo rengtas siekiant suvienodinti Lietuvos Respublikos civilinę teisę su Europos Sąjungos ir kitomis vakarietiškomis valstybėmis, todėl didžioji dalis CK 6 knygos II dalies „Sutarčių teisė“ buvo perkelta iš tarptautinių privatinės teisės UNIDROIT principų (Drazdauskas, 2008, cituota Borevičienė, 2013).

Taigi, sutartis trečiojo asmens naudai Lietuvos teisėje egzistavo dar nuo 1964 m., tačiau priėmus naująjį civilinį kodeksą, sutarties trečiojo asmens naudai institutas buvo pritaikytas ir pakoreguotas idant atitikti Europos Sąjungos standartus bei UNIDROIT principų turinį.

Nagrinėjant sutarties trečiojo asmens naudai doktriną būtent civilinės atsakomybės draudimo kontekste, pažymėtina, jog šios doktrinos panaudojimas pasireiškia tuo, kad sutartyje šalys nurodo asmenį, kuris taip pat turi teisę į sutarties vykdymo reikalavimą – t. y. civilinės atsakomybės draudime neva nurodomas asmuo, kuris turės teisę į draudimo sutarties vykdymą – reikalauti draudiminės išmokos mokėjimo iš draudiko. Taigi, sutarties trečiojo asmens naudai doktrina įtvirtina sutartinę nukentėjusiojo trečiojo asmens teisę į draudimo sutarties vykdymą pačio nukentėjusiojo trečiojo asmens naudai. Šiuo kontekstu primintina

aukščiau išdėstyta pozicija, kad Lietuvoje egzistuojant Draudimo įstatymo 111 str. ir draudimo sutarties šalims nenurodžius sutarties naudos būtent trečiajam asmeniui, civilinės atsakomybės draudimo sutartys neturėtų būti laikomos sutartimis trečiojo asmens naudai.

Iš esmės ši doktrina kaip ir nekelia problemų ir yra net sveikintina, kadangi pagaliau nukentėjusysis trečiasis asmuo turi bent kažkokią sutartinę teisę į draudiminę išmoką, nepaisant civilinės atsakomybės kėlimo draudėjui. Nepaisant to, T. Kontautas iš dalies kritikuoja ir šią doktriną nurodydamas, kad ši doktrina turi ganėtinai svarbų trūkumą, kadangi jeigu sudarant civilinės atsakomybės sutartį nėra nurodoma, kam mokama draudimo išmoka (arba nurodoma, kad išmoka mokama draudėjui), įvykus draudžiamajam įvykiui ir draudėjui esant nemokiam, nukentėjęs trečiasis asmuo vis viena atsiduria teisinėje aklavietėje, kadangi net ir pareiškus reikalavimą, išmoka būtų sumokama jau bankrutavusiam asmeniui, todėl bet koku atveju nukentėjęs trečiasis asmuo lieka su pažeistomis teisėmis ir nekompensuotais nuostoliais (Kontautas, 2003). Šio darbo autorius taip pat pastebi šios doktrinos problematiką tuo aspektu, kad draudimo sutartims dažniausia vykstant prisijungimo būdu, pagrindines draudimo sutarties sąlygas sudaro būtent draudikas, kuris akivaizdu, jog stengsis mažinti savo prisiimamą riziką ir sieks išvengti didesnio kreditorių kiekio – todėl gali siekti piktnaudžiauti tokia pozicija ir nenurodyti trečiųjų asmenų kaip naudos gavėjų. Tokiu atveju sutarties trečiojo asmens naudai doktrina griūva ir anksčiau išdėstytu atveju – nurodžius naudos gavėju draudėją ir jam tapus nemokiam – trečiojo asmens teisės lieka neužtikrintos.

Kritikuojant šią doktriną ir stiprinant tokią poziciją galima grįžti ir prie Jungtinės Karalystės ir ankstesnio šio darbo poskyrio, kuriame buvo aptarta sutarčių uždarumo principo doktrina, pažymėtina, kad po Jungtinės Karalystės Teisės Komisijos 1996 m. pastabų, Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjas atsižvelgė į Teisės Komisijos raportą ir 1999 m. priėmė naująjį Sutarčių (Trečiųjų asmenų teisių) įstatymą (angl. *Contracts (Right of Third Parties) Act 1999*), tačiau, kaip pažymėjo ir T. Kontautas nagrinėdamas sutarčių trečiojo asmens naudai doktrinos taikymą Jungtinėje Karalystėje, pasak anglų teisės teoretikų, nėra akivaizdžių priežasčių, kodėl draudikai turėtų sudarinėti sutartis trečiojo asmens naudai ir nėra nei vieno žinomo atvejo, kad tai būtų padaryta (Law Commission, 2001, cituota Kontautas, 2003). Taigi, nors CK 6.191 str. numato šalių teisę sudaryti civilinės atsakomybės draudimo ir joje atlikti indikaciją, kad sutartis yra sudaroma trečiojo asmens naudai, tai nėra pareiga ir, tikėtina, jog draudikai, būdami verslininkais ir siekdami maksimalaus pelno, tokių indikacijų vengs. Atitinkamai, kritikuotinos ir toliau aptariamoms Lietuvos teismų praktikos

pozicijos, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartys savo prigimtimi yra sutartys trečiojo asmens naudai, kadangi be šalių valios pagal CK 6.191 str. ir atskiros indikacijos, sutarties negalime priskirti sutarties trečiojo asmens naudai grupei juolab kaip pastebėta Borevičienės, teismų praktikoje neargumentuojama, kodėl būtent civilinės atsakomybės draudimo sutartis laikytina sutartimi trečiojo asmens naudai.

Autoriaus nuomone, dėl minėto teisinio reguliavimo neaiškumo, teisės aktuose nenustatyto civilinės atsakomybės draudimo sutarties sampratos ir sutartimi siekiamų tikslų, teismų praktikoje kyla neaiškumų tiek aiškinant civilinės atsakomybės draudimo sutartį kaip sutartį trečiojo asmens naudai, tiek netgi suvienodinant sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos ir tiesioginio ieškinio instituto esmę aiškinant civilinės atsakomybės draudimą. Atitinkamai, privalu iširti, ar visos civilinės atsakomybės draudimo sutartys gali būti vadinamos sutartimis trečiojo asmens naudai?

Kaip minėta anksčiau, beanalizuojant sutarties trečiojo asmens naudai doktriną kaip draudėjo ir trečiojo nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdą ir ją aiškinančią teisės doktriną, Autorius pastebėjo, jog teismų praktikoje neretai kyla neaiškumų dėl civilinės atsakomybės draudimo sutarties aiškinimo ir jos aiškinimo kaip sutarties trečiojo asmens naudai. Autoriaus pozicija, civilinės atsakomybės draudimo sutartis laikytina sutartimi trečiojo asmens naudai tik sutartyje šalims numačius CK 6.191 str. išimtį.

E. Borevičienė tuo tarpu ir kontekstu taip pat pastebi ir kritikuoja, jog Lietuvos teismai teismų praktikoje nesiima aiškinti ir plėsti sutarties trečiojo asmens naudai sampratos. Su šia nuomone galima iš dalies sutikti ir tuo, kad civilinės atsakomybės draudimo prasme, trūksta teisinio reguliavimo ir/ar teismų praktikos, aiškinančios pačio civilinės atsakomybės draudimo, kaip instituto, prasmę ir sampratą, siekiamus tikslus. Pasak E. Borevičienės, teismų praktikoje neišskiriama požymių, apibūdinančių sutartį kaip sutartį trečiojo asmens naudai, todėl neretai teismų praktikoje deklaratyviai nurodoma, kad kažkuri sutarties rūšis, pavyzdžiui, civilinės atsakomybės draudimas, yra sutartis trečiojo asmens naudai savo prigimtimi, tačiau, kaip minėta, nėra aišku kodėl ir kokia prigimtimi (Borevičienė, 2013). Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar 2015 m. nurodė, kad „tuo atveju, kai nukentėjęs asmuo pareiškia reikalavimą atlyginti žalą ne tiesiogiai žalą padariusiam asmeniui, o jo civilinę atsakomybę apdraudusiam draudikui, jis tampa žalą padariusio asmens ir draudiko draudimo sutarties pagrindu susiklosčiusių draudimo teisinių santykių dalyviu, o tokia draudimo sutartis atitinka sutarties trečiojo asmens naudai esmę“ (CK 6.191, 6.987

straipsniai, Draudimo įstatymo 108 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-444-611/2015). Supriešinant E. Borevičienei, pažymėtinas ir kitas LAT išaiškinimas, kuriame teismo buvo nurodyta: „apibendrinama aptartas CK ir teismų praktikos nuostatas teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismas sutarties galią tretiesiems asmenims (tiesioginį poveikį sutartyje nedalyvavusių asmenų teisėms ir pareigoms) gali pripažinti tokiu atveju, kai tokia galimybė leidžiama įstatyme ir byloje nustatomos faktinės aplinkybės, sudarančios pagrindą taikyti atitinkamą sutarties uždarumo principo išimtį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2011). Kitaip tariant, teismas nurodė, kad ištyręs visas bylos aplinkybes gali nuspręsti ginčo sutartį aiškinti kaip sutartį trečiojo asmens naudai. Iš civilinės atsakomybės draudimo prasmės, šis teismo aiškinimas kritikuotinas ne tuo aspektu, kaip aiškinama sutartis trečiojo asmens naudai, bet tuo aspektu, kad civilinės atsakomybės draudimo sutarties aiškinimui pasitelkiamas ne Draudimo įstatymo 111 str. numatytas tiesioginio reikalavimo institutas, o sutarties trečiojo asmens naudai institutas, kitaip tariant, šios dvi doktrinos suvienodinamos.

Galime iš dalies paprieštarauti minėtai teismų praktikai, kadangi autoriaus nuomone, civilinės atsakomybės draudimo sutartis *per se* nėra sutartis trečiojo asmens naudai tol, kol pačioje sutartyje sutarties šalys to nenurodo, kaip numatyta CK 6.191 str. T. y. Autorius neginčija, kad civilinės atsakomybės draudimo instituto tikslas yra nukentėjusiojo trečiojo asmens patirtos žalos kompensavimas ir draudėjo turtinio intereso užtikrinimas, tačiau tai nereiškia, kad civilinės atsakomybės draudimas savo prigimtimi turi būti priskiriamas sutartimi trečiojo asmens naudai. Tol, kol sutarties šalys nenurodo sutarties galios trečiajam asmeniui, trečiasis asmuo neturėtų turėti galimybės remtis draudimo sutartimi, kadangi šiuo atveju sutartis sudaroma draudėjo turtinių interesų saugojimo naudai. Minėta teismų praktika galėtų būti vertinama prieštaringai tuo kontekstu, kad teismas aiškinamas sudarytą sutartį kaip sutartį trečiojo asmens naudai pažeidžia sutarčių principo turinį, kadangi sutarties šalys nesidėrėjo dėl sutarties trečiojo asmens naudai ir tai nebuvo išreikšta šalių valia. Visgi vertinant teismų praktiką, iš esmės autoriaus nuomone verta grįžti prie padarytos hipotezės dėl teisinio reguliavimo, reguliuojančio CAD sutartis, neaiškumo ir siaurumo ir dėl to kylančių problemų teismams suvienodinant sutarties trečiojo asmens naudai institutą ir tiesioginio ieškinio institutą.

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, galime teigti, jog *per se* sutarties trečiojo asmens naudai doktrina civilinės atsakomybės draudime užtikrina nukentėjusiojo trečiojo asmens teises visų pirma tuo kontekstu, kad įstatyme įtvirtinus šį modelį ir draudimo sutarties šalims sutartyje sutarus, nukentėjęs tretysis asmuo įgauna papildomą teisinį instrumentą – sutartinį reikalavimą į draudiką dėl draudimo išmokos išmokėjimo. Nepaisant to, taikant tik sutarties trečiojo asmens naudai institutą ir sutartyje draudimo sutarties dalyviams nurodžius naudos gavėją – kam išmokama draudiminė išmoka – kaip patį draudėją (arba išvis tokios indikacijos nepadarius), kyla rizika pažeisti nukentėjusiojo trečiojo asmens teises į žalos atlyginimą draudėjo nemokumo atveju. Visų antra, dėl įstatyminio reguliavimo trūkumo teismai netiksliai aiškina civilinės atsakomybės draudimą ir suvienodina sutarties trečiojo asmens naudai ir tiesioginio reikalavimo instituto doktrinas.

Todėl galime daryti išvadą, kad sutarties trečiojo asmens naudai doktrina civilinės atsakomybės draudime neviseškai užtikrina nukentėjusiojo trečiojo asmens teises, kadangi draudėjas ir draudikas sutartyje gali nurodyti kitą trečiąjį asmenį ir taip nukentėjusysis trečiasis asmuo gali negauti žalos atlyginimo, todėl doktrina yra kritikuotina tiek iš draudiko ir CK 6.191 str. pusės šalims nenurodant indikacijos dėl sutarties trečiojo asmens naudai, tiek iš teismų praktikos pusės, kadangi teismai nepagrįstai ir neargumentuotai priskiria civilinės atsakomybės draudimo sutartį kaip sutartį trečiojo asmens naudai neva savo prigimtimi. Atitinkamai, būtina plėsti ir įstatyminį reguliavimą, kadangi dėl teisinio reguliavimo siaurumo ir neaiškumo teismų praktikoje kyla problemų suvienodinant tiesioginio ieškinio institutą ir sutarties trečiojo asmens naudai institutą.

2.2 Tiesioginio ieškinio institutas kaip draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdas

Galiausiai, analizuotinas ir šiai dienai aktualiausias, Lietuvos teisės aktuose ir teismų praktikoje įtvirtintas tiesioginio ieškinio (tiesioginio reikalavimo) teisės institutas, kaip draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo būdas. Kadangi tiesioginio reikalavimo institutas nėra istorinis ir yra taikomas šiai dienai ne tik Lietuvoje, tačiau ir visoje Europoje¹, verta šią doktriną panagrinėti plačiau – apžvelgti ir Lietuvos, ir užsienio doktrinos šio instituto aiškinimus bei įsitikinti, ar tikrai tiesioginio ieškinio institutas yra geriausias modelis siekiant užtikrinti nukentėjusiojo trečiojo asmens teises. Taip pat svarbu

¹ Tiesa, kai kurios šalys tai įtvirtina tik privalomajame civilinės atsakomybės draudime.

atkreipti dėmesį į tai, jog tiesioginio ieškinio institutas Lietuvos teisės aktuose minimas tik Draudimo įstatymo 111 str. glausta norma, tad tikėtina, jog toks reguliavimas yra nepakankamas ir sukelia nepatogumų ir neaiškumų.

Bendrasis tiesioginio ieškinio (reikalavimo) principas Europoje buvo suformuotas teismų Prancūzijoje 1926 m. Nors ir suformuotas teismų praktikoje 1926 m., tačiau įstatymu šis principas įtvirtintas tik 2007 m., kai tuo tarpu, pvz., Belgijoje, įstatyminis reguliavimas numatytas jau ir 1992 m. (Basedow, 2016).

Kadangi tiesioginio reikalavimo doktrina šiandienai yra Lietuvoje naudojama doktrina civilinės atsakomybės draudimo aiškinimui, šiame poskyryje būtina plačiausiai išnagrinėti šią doktriną. Šiam tikslui bus pasitelkta ne tik Lietuvos teisės normų bazė ir ją aiškinanti teismų praktika ir doktrina, tačiau ir ne ką mažiau svarbesni, Europos Sąjungos siekio unifikuoti draudimo teisę produktas, Europos draudimo sutarčių teisės principai ir jų komentarai. Šiame kontekste svarbu atsakyti ir į klausimus dėl Europos draudimo sutarčių teisės principų ir jų būtinybės, panaudojimo.

2.2.1 Tiesioginio reikalavimo instituto samprata ir aiškinimas Lietuvoje

Tiesioginio reikalavimo institutas Lietuvoje įtvirtintas Draudimo įstatymo 111 str., kuris suteikia nukentėjusiajam trečiajam asmeniui teisę kreiptis tiesiogiai į draudiką su reikalavimu išmokėti draudiminę išmoką. Konkrečiai Draudimo įstatymo 111 str. numato, jog „nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką.“ (Draudimo įstatymas, 2003). Taigi, esminis pastebėjimas šioje teisės normoje būtų tai, kad nukentėjęs trečiasis asmuo turi įstatyme įtvirtintą teisę reikalauti tiesiogiai draudiko draudimo išmokos išmokėjimo. Tokiu atveju kyla tolimesni klausimai, kurie buvo keliami ir apžvelgiant ankstesnes civilinės atsakomybės draudimo doktrinas – kokios nukentėjusiojo teisės į draudėją? Ar nukentėjusysis išsaugo teisę į draudėją? Kas nutinka draudėjo/draudiko nemokumo atvejais? Akivaizdu, jog teisiniame reguliavime atsakymų į šiuos klausimus nėra, todėl tyrimui būtina pasitelkti tiek doktriną, tiek teismų praktiką.

Kaip pastebėta T. Kontauto, iš esmės abu pastarieji aptariamai būdai užtikrinant draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą – tiek sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos, tiek tiesioginio reikalavimo teisės doktrinos – savo praktine prasme yra kone tapatūs, tačiau skiriasi iš esmės savo teisine konstrukcija, ką iš esmės maišo Lietuvos

teismai. Šis skirtumas pasireiškia tuo, kad sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos atveju, trečiasis asmuo savo teisę į žalos atlyginimą iš draudiko/draudėjo grindžia civilinės atsakomybės draudimo sutartimi, tuo tarpu tiesioginio ieškinio teise besinaudojantis nukentėjęs trečiasis asmuo savo *locus stendi* grindžia įstatyminiu reguliavimu (Kontautas, 2003). Autoriaus nuomone, su šiuo teiginiu galime sutikti ir net tiesioginio reikalavimo doktriną priskirti tarsi sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos porūši (tačiau primintina, kad autoriaus nuomone sutartis trečiojo asmens naudai tampa tik tai įvardijus sutartyje sutarties šalių). Autoriaus nuomone, šios dvi doktrinos neprieštaruoja viena kitai, o tiesioginio reikalavimo teisės įtvirtinimas įstatyme ir jos aiškinimas teismų praktikoje tarsi ištaiso dar ankstesniame poskyryje T. Kontauto įvardintą sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos trūkumą – tai, jog draudimo sutartyje numačius draudiminės išmokos gavėją draudėju ir jam tapus nemokiam, nukentėjęs trečiasis asmuo netenka reikalavimo teisės į draudiką, kadangi draudimo išmoka jau išmokėta ir deliktinės įstatyminės reikalavimo teisės į draudėją, kadangi draudėjas yra nemokus. Tiesioginio reikalavimo teise nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę savo ruožtu kreiptis tiek į draudėją, tiek į draudiką – t. y. nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės tarsi iškeliamos ant pjedestalo kaip civilinės atsakomybės draudimo siekiamybė ir pagrindinis tikslas.

Taigi, šio instituto pagrindinis privalumas yra tame, kad nukentėjusiajam trečiajam asmeniui nebesvarbu, kas buvo susitarta civilinės atsakomybės draudimo sutartyje ir kokia buvo numatyta draudimo išmokos išmokėjimo tvarka sutartyje – nukentėjęs trečiasis asmuo visada turi įstatyminę teisę reikšti teisminį ar neteisminį reikalavimą tiesiogiai draudikui ar draudėjui pagal paties nukentėjusiojo trečiojo asmens preferenciją. Autorius pažymi, kad šiuo atveju sutarties trečiojo asmens naudai ir tiesioginio ieškinio institutas gali veikti vienu metu tarpusavyje ir sudaryti tam tikrą dualizmą be esminės normų konkurencijos, t. y. civilinės atsakomybės draudimo sutarties šalys gali numatyti sutarties naudą trečiajam asmeniui ir sudaryti sutartį trečiojo asmens naudai, tačiau tai niekaip nepakeis fakto, kad nukentėjęs turės įstatyminę teisę į draudiką, tokiu būdu nukentėjęs turės tapačią teisę iš dviejų skirtingų pagrindų – įstatyminės ir sutartinės.

Būtent tokia nukentėjusiojo trečiojo asmens laisvė pasirinkti yra įtvirtinta ir LAT praktikoje, kurioje nuosekliai išdėstyta, kad nukentėjęs trečiasis asmuo turi pasirinkimo teisę dėl reikalavimo į draudiką ar draudėją. Kaip nurodo LAT, „dėl nurodytų materialiuoju teisinių santykių ypatumų savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju kreditoriaus

reikalavimai įgyja solidariųjų skolininkų daugumai būdingą procesinę išraišką – kreditorius turi teisę ieškinyje reikalauti, kad žalą atlygintų abu skolininkai bendrai, tiek bet kuris jų skyrium, tiek jas visas, tiek ir dalį. Kiekvieno iš reikalavimų pagrindumas bei apimtis sprendžiami pagal jų pagrindus. Kai kreditorius reikalavimus pareiškia bendrai ir atsakingam už žalą asmeniui, ir draudikui, tai dėl tos dalies, dėl kurios sutampa, jie tenkinami solidariai“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-307-701/2016).

Dargi kitoje byloje LAT išplėtojo, jog „Draudimo įstatymo 111 straipsnyje nustatyto teisinio reguliavimo paskirtis ir yra nustatyti išimtį iš sutarties uždarumo principo, tokiu būdu sukuriant galimybę teisėmis, kylančiomis iš civilinės atsakomybės draudimo sutarties, pasinaudoti ne tik šios sutarties šaliai – draudėjui, bet ir trečiajam asmeniui – nukentėjusiam asmeniui. Šio reguliavimo tikslas – suteikti papildomas teises nukentėjusiam asmeniui. Nukentėjusio asmens tiesioginio reikalavimo teisė kyla iš įstatymo; ji atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartis šios teisės negali paneigti ar kaip nors riboti. Aptartas tiesioginio reikalavimo teisės tikslas ir šios teisės prigimtis lemia, kad ši teisė visų pirma yra nukreipta būtent į nukentėjusio asmens, o ne draudėjo, interesų apsaugą. Ji padeda supaprastinti žalos atlyginimo procedūras ir apsaugoti nukentėjusio trečiojo asmens teises (pvz., žalą padariusio asmens nemokumo atveju). Todėl ji yra nukentėjusio asmens privilegija, o ne pareiga. Kartu ši teisė, be abejonės, sudaro sąlygas sukurti teigiamą efektą ir pačiam draudėjui – ji suteikia galimybę žalą padariusiam asmeniui efektyviau pasinaudoti iš jo sudarytos civilinės atsakomybės draudimo sutarties kylančia draudimo apsauga, kai draudikas žalą atlygina tiesiogiai nukentėjusiam trečiajam asmeniui, o ne ją atlyginusiam draudėjui“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021).

Taigi teismų praktikoje nuosekliai ir vienareikšmiškai nustatyta, kad tiesioginio reikalavimo instituto doktrinos įtvirtinimas Lietuvos teisinėje bazėje reiškia neginčijamą nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių gynimo tikslą. Todėl nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti draudimo išmokos išmokėjimo iš draudiko. Atitinkamas teismų praktikos aiškinimas, kad nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę reikšti reikalavimus tiek draudikui pagal Draudimo įstatymo 111 str., tiek draudėjui pagal deliktinės civilinės atsakomybės sąlygas atsako į anksčiau keltus klausimus dėl nemokumo draudiko ar draudėjo atveju – vienam iš jų tapus nemokiam nukentėjęs trečiasis asmuo reikalavimus nukreipia į

mokųjį asmenį. Šią poziciją papildoma ir T. Kontauto pastebėjimas, kad pačio draudiko prievolė pagal draudimo sutartį yra ribota (pvz. franšizė, nevisiškas draudimas ir kt.), todėl „nukentėjęs trečiasis asmuo iš draudiko negali gauti daugiau, negu pastarasis privalo mokėti pagal draudimo sutartį“ (Kontautas, 2007).

Taigi, tokia doktrinos ir teismų praktikos pozicija aiškiant tiesioginio reikalavimo institutą išvengia situacijų, kai draudikas pagal draudimo sutartį išmoka maksimalią draudimo išmoką pagal draudimo sutartį, tačiau tai vis tiek nepadengia visų nukentėjusiojo trečiojo asmens nuostolių, taip pat pašalinamas sutarties trečiojo asmens naudai instituto defektas dėl draudėjo/draudiko nemokumo – nukentėjęs trečiasis asmuo savo reikalavimus nukreipia į kitą asmenį. Tiesa, jeigu nukentėjęs trečiasis asmuo išsireikalauja maksimalios draudimo išmokos iš draudiko ir likusią žalą dalį nukreipia į draudėją, tačiau draudėjas jau tapęs nemokiu – grįžtama į jau aptartą situaciją, kai nukentėjusiojo trečiojo asmens žala padenginama pagal bendrą skolininkų eilę. Žinoma, šiuo atveju nukentėjęs trečiasis asmuo, tikėtina, bent didžiąją dalį savo patirtos žalos jau bus patenkinęs iš draudiko, tačiau vis tiek išlieka galimybė nukentėjusiajam trečiajam asmeniui neišsireikalauti visiško žalos atlyginimo.

Atitinkamai, autorius pastebi, jog civilinėje byloje gali kilti ir kėblumų su draudėjo, draudiko procesiniais statusais, taip pat ir įrodinėjimu, tačiau tai yra kitos šios magistro darbo dalies nagrinėjimo dalykas.

Apibendrinant, nors Lietuvos teisinis reguliavimas civilinės atsakomybės draudimo kontekste ir nėra aiškus ir išsamus, tačiau doktrina ir teismų praktika siekia ištaisyti ir ištaiso reguliavimo spragas, o tiesioginio reikalavimo institutas, galima teigti, užtikrina nukentėjusiojo ir trečiojo asmens teisių pusiausvyrą. Tiek materialiniu aspektu, tiek procesiniu aspektu tiesioginio ieškinio institutas laikytinas geriausiai užtikrinančiu draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą. Šia doktrina nukentėjęs trečiasis asmuo įgauna teisę tiek į draudiką, tiek į draudėją įstatymo lygmeniu, tad draudėjas ar draudikas negali sutrukdyti nukentėjusiajam trečiajam asmeniui įgyvendinti savo teises siekiant susigrąžinti savo padėtį į *status quo* – įgyvendinti vieną pagrindinių civilinės atsakomybės principų – kompensavimo principą.

2.2.2 Tiesioginio reikalavimo aiškinimas ir reguliavimas atsižvelgiant į Europos draudimo sutarčių teisės principus

Kaip minėta, kadangi aptariamas tiesioginio reikalavimo institutas yra aktualiausias šiai dienai, būtina išnagrinėti ir užsienio doktrinos aiškinimus.

Šiam tikslui pasiekti pasitelkiami Europos draudimo sutarčių teisės principai ir jų komentarai. Viena iš Europos Sąjungos paskirčių yra funkcionuojanti, vienalytė vidinė rinka. Tačiau vienalytė rinka yra labai priklausanti ir nuo sutarčių teisės. Kadangi Europos Sąjungoje esti skirtingų valstybių narių reguliavimas, tarpvalstybiniai civiliniai teisiniai santykiai yra komplikuojami vien dėl teisinio reguliavimo skirtumų. Būtent šių skirtumų suvienodinimui Europos Sąjungoje Europos Komisijos buvo pradėta iniciatyva suderinti Europos sutarčių teisę ir parengti bendrąją pagrindų sistemą (angl. *Common Frame of Reference*). Vienas sistemos dedamųjų yra ir Europos draudimo sutarčių teisės principai (angl. *Principles of European Contract Law*) (toliau – PEICL) (Luik, 2011).

PEICL 15:101 straipsnio 1 d. nurodo, kad tiek, kiek draudėjas arba apdraustasis yra atsakingas, nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę į tiesioginį ieškinį dėl kompensacijos prieš draudiką pagal draudimo sutartį, jeigu: a) draudimas yra privalomasis; b) draudėjas arba apdraustasis yra nemokus; c) draudėjas arba apdraustasis yra likviduotas ar jo veikla sustabdyta; d) nukentėjęs trečiasis asmuo patyrė asmeninę traumą; e) įstatymas, reguliuojantis atsakomybę, numato tiesioginį ieškinį. Taigi, kaip matyti, PEICL, jau lyginant su Draudimo įstatymo 111 str., yra tikslingesnis ir numato atskirus atvejus, kada tiesioginio reikalavimo teisė yra taikoma. Viena vertus, PEICL įveda aiškumo ir tikrumo į civilinės atsakomybės draudimo santykius siekiant užtikrinti nukentėjusiojo trečiojo asmens interesus, tačiau kita vertus, Draudimo įstatymo 111 str. lakoniška teisės norma gali būti aiškinama ir ypatingai plačiai – jog tiesioginio reikalavimo institutas taikomas ne konkrečioms atvejais (kaip numatyta PEICL), tačiau visais atvejais be išimčių.

Toliau šiame darbe bus remiamasi ir kartu su PEICL parengtais PEICL normų komentarais, kurie atskleis teleologinę ir tikrąją tiesioginio reikalavimo instituto esmę. Aiškinant PEICL, bus atskleista tikroji civilinės atsakomybės draudimo sutarties esmė ir samprata, kurią bus galima panaudoti aiškinant ir Lietuvos CAD teisės normas.

PEICL komentare nurodoma, kad PEICL 15:101 str. 1 d. įtvirtinta tiesioginio ieškinio prieš draudiką teisė yra suteikiama su tikslu supaprastinti žalos atlyginimo procedūras ir apsaugoti nukentėjusįjį trečiąjį asmenį. Tokios apsaugos pateisinimas grindžiamas tuo, kad

privatus CAD draudimas saugo ne tik draudėjo ir/ar draudiko interesus, tačiau tuo pat metu saugo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens interesus – taip atstovaujama tariamoji civilinės atsakomybės draudimo socialinė pusė. Remiantis PEICL koncepcija, tiesioginis ieškinys nesuteikia nukentėjusiajam trečiajam asmeniui daugiau teisių, nei draudėjas/apdraustasis turi teisių pagal draudimo sutartį. Taigi draudikas, kuriam tiesiogiai nukentėjusysis trečiasis asmuo pareiškė ieškinį, gali gintis draudimo sutartyje numatytais gynybos priemonėmis (Basedow, 2016).

Komentare pabrėžiama, jog privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju ypač svarbus jau minėtas socialinis nukentėjusiojo trečiojo asmens apsaugos aspektas, kuris paprastai pateisina draudimo reikalavimo draudėjui taikymą, taip pat teisės į tiesioginį ieškinį suteikimą nukentėjusiajam.

Kaip matyti, PEICL 15:101 str. 1 d. b) punktas taip pat apžvelgia atvejus, kai draudėjas arba apdraustasis tampa nemokus. Komentaras iš esmės pateikia tapačias išvagas kaip ir T. Kontauto – jei draudėjas ar apdraustasis taptų nemokus, reikalavimas civilinės atsakomybės draudikui dėl draudžiamąjį įvykių paprastai būtų draudėjo ar apdraustojo bankrutuojančio turto dalis, todėl būtų paskirstytas visiems draudėjo kreditoriams, o nukentėjusysis, būdamas tik vienas iš kreditorių, gautų tik dalį savo reikalavimo. Atitinkamai, PEICL užkerta kelią aptartam rezultatui, suteikiant nukentėjusiajam trečiajam asmeniui tiesioginį reikalavimą, kuris nebūtų nukreipiamas į bankrutuojančio draudėjo ar apdraustojo bendrai kreditorių dalinamas turto dalis ir taip užtikrins nukentėjusiojo trečiojo asmens teisę į žalos atlyginimą, neviršijantį draudimo sumos. Šiuo atveju nukentėjusysis nusipelnė būti stipresnėje padėtyje prieš kitus draudėjo/apdraustojo kreditorius reiškiant reikalavimą į draudimo išmoką (Basedow, 2016).

Aptariant PEICL 15:101 str. 1 d. c) punktą, komentaras nurodo panašius motyvus į aukščiau minėtą draudėjo nemokumo atvejį – kadangi likviduoto draudėjo ar apdraustojo turtas yra paskirstomas kreditoriams, nukentėjusiajam trečiajam asmeniui suteikiamos platesnės teisės palyginus su kitais kreditoriais. Tiesa, šiame punkte komentaras ištaiso ir kito modelio – sutarties trečiojo asmens naudai doktrinos – trūkumą, kai draudimo sutartyje kaip išmokos gavėjas nurodomas draudėjas/apdraustasis, kuris yra likviduojamas ir nukentėjusysis trečiasis asmuo nebeturi kam reikšti reikalavimo – PEICL suteikia nukentėjusiesiems privilegijuotą prieigą prie draudėjo ar apdraustojo turimų draudimo išmokų, nors ir

reikalavimo pareiškimo dieną pačio draudėjo/apdraustojo, kaip juridinio asmens, nebėra (Basedow, 2016).

PEICL 15:101 str. 1 d. d) punktas aptaria ypatingą atvejį – kai draudiminis įvykis yra susijęs su asmeninėmis traumomis. PEICL rengėjai nurodo, jog šio atvejo įtvirtinimas kaip atskiro punkto yra pagrįstas nešališkomis aplinkybėmis ir numato stiprų socialinį civilinės atsakomybės draudimo aspektą. Asmeninį sužalojimą patyręs nukentėjęsysis neturėtų būti verčiamas pirmiausia pareikšti ieškinį kaltininkui, kuris gali ir nepajėgti patenkinti aukos. Šis aspektas yra ypač svarbus asmens sužalojimų atveju. Taigi, pastebime ir kitą CAD tikslą – socialinį (Basedow, 2016).

Galiausiai, PEICL 15:101 str. 1 d. e) numato atvejį, kai valstybės narės tiesiog numato tiesioginio ieškinio teisę civilinės atsakomybės draudime. Šiuo atveju PEICL išvengia konkurencijos su nacionaline teise. Komentare nurodoma, jog ši nuostata gali būti tik deklaratyvaus pobūdžio. Šioje normoje PEICL vadovaujasi Reglamento „Roma II“ (864/2007) (toliau – Roma II) 18 straipsniu, kuris teigia, kad: „Žalą patyręs asmuo gali pareikšti ieškinį tiesiogiai asmens, turinčiam mokėti žalą, draudikui, jei nesutartinei prievolei taikoma teisė arba draudimo sutarčiai taikytina teisė taip numato.“ Kaip matyti, Roma II pateikia dvi alternatyvas – kai nesutartinei prievolei taikytina teisė numato tiesioginį ieškinį ir kai draudimo sutarčiai taikytina teisė numato tiesioginį ieškinį. Pasak PEICL rengėjų, PEICL apims tik antrąją alternatyvą – draudimo sutarčiai taikytiną teisę – jei ją draudimo sutartyje pasirinktų šalys. Atitinkamai, draudimo sutarčių šalių pasirinkimas taikyti PEICL draudimo sutartyje neturi jokios įtakos pirmajai alternatyvai – atsakomybę reglamentuojančiai teisei. Atitinkamai, kadangi Roma II numato tiesioginio reikalavimo teisę, jei nacionalinė teisė, kuri taikytina pagal sutartį ar delikto vietą, numato tiesioginio reikalavimo teisę, PEICL šia nuostata išvengia normų konkurencijos tarp PEICL, nacionalinės teisės ir Roma II reglamento (Roma II, cituota Basedow, 2016).

PEICL rengėjai taip pat nurodo, jog PEICL esti ir keli atvejai, kurie tarsi iš „prigimties“ riboja tiesioginio ieškinio teisę nukentėjusiajam trečiajam asmeniui. Pirmasis atvejis yra principo draudimas seka paskui atsakomybę principo įtvirtinimas – nukentėjusiojo trečiojo asmens tiesioginis ieškinys prieš draudiką negali peržengti ieškinio prieš draudėją/apdraustąjį ribos, todėl PEICL 15:101 str. 1 d. nenumato atvejų, kai tiesioginis ieškinys gali būti reiškiamas kai nėra draudėjo/apdraustojo atsakomybės. Antrasis atvejis yra susijęs su draudimo išmoka – tiesioginiu ieškiniu nukentėjusiajam trečiajam asmeniui

negalima priteisti daugiau išmokos nei būtų išmokama išmoka pačiam draudėjui. Atitinkamai, teismai, esant pareikštam tiesioginiam ieškiniui, turi įvertinti ir draudėjo atsakomybę, ir draudimo išmokos dydį (Basedow, 2016).

PEICL 15:101 str. 2 d. nurodoma, kad draudikas prieš nukentėjusį trečiąjį asmenį gali gintis draudimo sutarties suteikiamomis gynybos priemonėmis, nebent tai yra uždrausta pagal specialiąsias taisykles, darančias draudimą privalomuoju. O bet tačiau, draudikas neturi teisės gintis draudėjo/apdraustojo padarytais teisės (sutarties) pažeidimais atliktais jau po draudiminio įvykio (Basedow, 2016).

Ginčytina, kiek draudikui pagal draudimo sutartį turėtų būti leidžiama remtis gynyba, pavyzdžiui, atsisakyti išmokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas nemokėjo premijos (draudimo įmokos) ar to, kad draudėjas nesilaikė draudimo sutarties taisyklių. Turint omenyje kiek aukščiau aptartus „prigimtinus“ tiesioginio ieškinio teisės ribojimus, nukentėjusysis trečiasis asmuo neturėtų nepagrįstai praturtėti iš draudimo, kuris nedengia (nevisiškai dengia) draudėjo atsakomybės (Basedow, 2016).

Vienintelis įtvirtintas bendrasis ribojimas, nustatytas PEICL 15:101 str. 2 d. yra susijęs su gynyba remiantis draudėjo/apdraustojo elgesiu po draudiminio įvykio.

Tiesioginio reikalavimo teisė atsiranda tada, kai įvyksta draudiminis įvykis ir jo negali sutrukdyti vėlesnis draudėjo ar apdraustojo elgesys. Priešingu atveju gali iškilti moralinės rizikos problema, leidžianti draudėjui atsikratyti nukentėjusiojo reikalavimo, pavyzdžiui, tyčia atliekant draudimo sutartyje draudžiamus veiksmus. Todėl PEICL 15:101 str. 2 d. neleidžia draudikui remtis tokiais gynybos priemonėmis prieš nukentėjusį. Tačiau tai netrukdyt draudikui remtis netinkamu draudėjo ar apdraustojo elgesiu ir tokiu būdu kreiptis į vieną iš jų pagal regresą teisę (Basedow, 2016).

Taigi, apžvelgus PEICL reguliavimą ir PEICL rengėjų komentarus apie tiesioginio reikalavimo teisę, galime teigti, jog Draudimo įstatymu ir jo 111 str. pateikiama neginčijama ir tarytum absoliuti nukentėjusiojo trečiojo asmens teisė į tiesioginio reikalavimo teisę, tačiau PEICL vienareikšmiškai išplečia visą civilinės atsakomybės draudimo reguliavimą ir aptaria atskirus atvejus, kada taikoma tiesioginio reikalavimo teisė, taip pat numato ir ribojimus. Autoriaus nuomone, verta išnagrinėti ne tik patį PEICL ir rengėjų komentarus, tačiau ir kitų autorių komentarus ir išvalgas apie PEICL bei PEICL taikymą ir jurisdikciją.

Viena vertus, T. Kontautas yra nurodęs, jog vienas pagrindinių PEICL trūkumų yra jos neintegravimas į bendrąją pagrindų sistemą (angl. *Common Frame of Reference*), kadangi

taikant PEICL nepavyktų pasiremti bendrąją pagrindų sistema, kaip bendrąją sutarčių teisės dalimi (Kontautas, 2008). Kita vertus, M. E. Storme taip pat nurodė, kad PEICL apima tik draudimo teisės normas, ir, kadangi PEICL dar nėra inkorporuotas į bendrąją pagrindų sistemą, negali aiškinti ir kitų sutarčių teisės normų, kas yra būtinybė. Atitinkamai, negalėjimas susieti PEICL su kitais sutarčių teisės aiškinimo ir taikymo kodekais atgraso subjektus nuo PEICL taikymo (Storme, 2010).

Dar daugiau, štai Olavi-Jūri Luik, išnagrinėjęs PEICL ir juos palyginęs su estų draudimo teisės reguliavimu nustatė, kad PEICL, kaip Europos *ius commune*, yra daug labiau orientuota į vartotoją (taigi, O-J. Luik nuomone, PEICL skirtas verslo-vartotojo santykiams) ir lankstesnė nei LOA (aut. past.: Estijos draudimo įstatymas), kadangi riboja draudiko atleidimą nuo įsipareigojimų vykdymo. Tačiau PEICL reguliavimo orientacija į vartotoją nėra pernelyg radikali; PEICL pagrįstai subalansuoja šalių interesus ir galimybes. Neįmanoma rasti abiem pusėms naudingos situacijos paprasčiausiai optimizuojant draudiko išlaidas, sujungiant draudimo produktus į „tarp-Europinį draudimo produktą“. Nors viena šalis ir „laimės“ sutaupydama išlaidas, kita šalis taip pat turi ką nors „laimėti“. Paprastai draudėjas negali būti lyginamas su draudiku savo žiniomis ir ekonominėmis galimybėmis; todėl jo teisių apsaugai reikia skirti daugiau dėmesio. O-J. Luik mano, kad tiek išlaidų taupymas, tiek paslaugos teikimo reguliavimo paprastumas vykdant tarp-Europinę veiklą turėtų būti pagrindiniai argumentai draudikams rinktis PEICL net ir tokiu atveju, kai nacionalinė teisė jiems būtų palankesnė (Luik, 2011).

Taigi, O-J. Luik atkreipė dėmesį, kad iš esmės PEICL nors ir yra orientuotas į vartotojo, draudėjo teisių apsaugą, tačiau pastarojo tirtos Estijos reguliavimas neblogiau užtikrina vartotojo, draudėjo teises. Pažymėtina, jog kai O-J. Luik išleido cituotą publikaciją, PEICL buvo dar kūrimo stadijoje ir 14, 15 ir 16 skyriai, kuriuose aptariamas civilinės atsakomybės draudimas dar nebuvo išleisti, todėl atitinkamai tyrimas neapėmė civilinės atsakomybės draudimo ir tiesioginio reikalavimo teisės. Tačiau atlikus atitinkamą analizę šiame magistro darbe, autoriaus nuomone, galima sutikti su O-J. Luik išreikšta pozicija, jog nors ir PEICL yra orientuotas į vartotojo, draudėjo, o CAD kontekste – nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių apsaugą, tai nėra radikali pozicija, nukreipta tik į nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių apsaugą – PEICL siekia harmonizuoti tiek draudėjo, tiek draudiko, tiek nukentėjusiojo trečiojo asmens teises ir užtikrinti lygiateisiškumą. Kadangi nukentėjęs trečiasis asmuo be specialių teisės normų teisių prieš draudiką iš esmės neturi (pvz. sutarčių

uždarumo doktrina), PEICL nuostatose ir susidaro įspūdis, kad normos orientuotos būtent į vartotojo teisių apsaugą, kai tuo tarpu šiomis normomis užtikrinamos pagrindinės nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės. Autorius taip pat sutinka su O-J. Luik padaryta išvada, kad PEICL esant *soft-law* šaltiniui, vadinamajam „antrajam režimui (angl. *2nd regime*)“, ir draudimo sutarties šalims turint galimybę pasirinkti draudimo sutartyje taikyti PEICL, draudimo šalys – draudikas² – PEICL būtų suinteresuotas rinktis ne dėl vienokių ar kitokių teisių užtikrinimo ar šalių lygybės, tačiau tik dėl tarp-Europinių santykių patogumo.

Visumoje aplinkybių, nors PEICL ir aiškiai ir plačiai aprašo ir reguliuoja civilinės atsakomybės draudimą, kol PEICL bus tik savanoriško taikymo, Autoriaus nuomone, PEICL taikymas praktikoje ypatingai nepaplis. PEICL yra sveikintinas Europos Sąjungos teisininkų projektų siekiant sumažinti draudikų administracines išlaidas ir suvienodinti draudimo teisę, tačiau siekiant PEICL įgalinimo, vertėtų PEICL perkelti iš *soft-law* šaltinių į taikytiną teisę, pvz. reglamento statusu.

Kadangi PEICL visapusiškai atsižvelgia tiek į draudėjo, tiek į nukentėjusiojo trečiojo asmens, tiek į draudiko interesus ir sėkmingai užtikrina šių subjektų teisių pusiausvyrą, civilinės atsakomybės draudimo sutarties ir tiesioginio ieškinio instituto aiškinimui verta pasitelkti Europos draudimo sutarčių teisės principus ir jų komentarus. Atitinkamai, siūlytina teismams atsižvelgti į PEICL, kaip europinį ir vakarietišką *soft-law* šaltinį, aiškinant civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Taip pat siūlytina ir draudimo sutarčių praktikoje naudotis PEICL bei pritartina PEICL inkorporavimui į tiesiogiai taikytinų Europos Sąjungos aktų sistemą, jei PEICL būtų aiškinamas ir su kitais bendrosios sutarčių teisės įstatymais, kaip pavyzdžiui, Bendrąja pagrindų sistema (angl. *Common Frame of Reference*).

² Kadangi draudimo sutartys dažniausiai yra sudaromos prisijungimo prie sutarties būdu, daugeliu atveju būtent draudikas diktuoja draudimo sutarties turinį, tame tarpe ir – taikytinos teisės pasirinkimą.

3 DRAUDĖJO IR NUKENTĖJUSIOJO ASMENS TEISIŲ PUSIAUSVYROS UŽTIKRINIMO PROCESINIAI ASPEKTAI

Iš procesinės pusės draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisės civilinės atsakomybės draudime seka ir keičiasi pagal civilinės atsakomybės draudimo institutą aiškinančią sampratą ir aukščiau aptartas doktrinas.

Šiame darbo skyriuje bus analogiškai antrajam šio darbo skyriui bendrai bus aptariami atskiri draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių civilinės atsakomybės draudime užtikrinimo modeliai, apžvelgiama, kaip keičiasi subjektų procesiniai statusai ir teisės taikant skirtingas doktrinas. Tačiau pagrindinis aspektas išlieka tiesioginio reikalavimo institutas ir taip pat analogiškai antrajam skyriui didesnis dėmesys bus skiriamas tiesioginio ieškinio institutui: giliau analizuotinos subjektų procesinės teisės ir ypatumai civilinės atsakomybės draudimo bylose teismams taikant tiesioginio ieškinio institutą, bus tiriamas draudėjo ir draudiko procesinis statusas nukentėjusiajam trečiajam asmeniui pareiškus reikalavimus. Taip pat bus atskleista, ką ieškovas – nukentėjusysis trečiasis asmuo – turi įrodyti byloje teikdamas reikalavimus draudėjui ir/ar draudikui.

3.1 Procesas pagal sutarčių uždarumo ir/ar sutarties trečiojo asmens naudai doktrinas

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK) paprastojoje ginčo teisenoje įtvirtina kelių procesinių subjektų sąvokas: pagrindinių proceso šalių – ieškovo ir atsakovo ir trečiųjų asmenų – pareiškiančių ir nepareiškiančių savarankiškus reikalavimus (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002).

Šiame poskyryje apžvelgtini civilinės atsakomybės draudimo dalyvių procesiniai statusai civilinėse bylose taikant sutarčių uždarumo ar sutarties trečiojo asmens naudai doktrinas.

3.1.1 Sutarties uždarumo doktrina ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisė tik į žalos atlyginimą

Kaip žinia, sutarčių uždarumo doktrinoje nukentėjusysis trečiasis asmuo neturi teisės remtis draudimo sutartimi, tad tarp nukentėjusiojo trečiojo asmens ir draudėjo (žalą padariusio asmens) susidaro vieni – deliktinės civilinės atsakomybės – santykiai, o tarp draudėjo ir draudiko – civilinės atsakomybės draudimo santykiai.

Sutarčių uždarmo principo doktrinoje nukentėjusysis trečiasis asmuo, kaip minėta, turi mažiausiai teisių ir iš esmės civilinės atsakomybės draudimo sutarties tarp draudėjo ir draudiko egzistavimo faktas nukentėjusiojo trečiojo asmens teisėms neturi jokios įtakos, kadangi bet koku atveju nukentėjusysis trečiasis asmuo CAD sutarties faktų remtis negalėtų dėl sutarties uždarmo principo. Šiuo atveju vienintelis procesinis nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių gynimo būdas yra ieškinys dėl žalos atlyginimo traukiant žalos padariusį asmenį – draudėją – atsakovo statusu, vadovaujantis CK 6.245-6.249 str. Kaip ne kartą minėta, ši doktrina apriboja nukentėjusiojo trečiojo asmens teises į žalos atlyginimą draudėjo nemokumo atveju, kadangi remiantis sutarčių uždarmo doktrina, draudikas atlygintų tik draudėjo realiai patirtus nuostolius atlyginant nukentėjusiajam trečiajam asmeniui padarytą žalą dydį. Todėl galime teigti, jog sutarčių uždarmo principo doktrina neveltui yra šiuolaikinėje visuomenėje atgyvenusi ir CAD institute nenaudotina, kadangi neužtikrina draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros – nukentėjusysis trečiasis asmuo gali likti be žalos atlyginimo, o draudėjas, kaip bus nurodyta toliau, gali patirti (nors ir atlygintinų su draudimo išmoka) turtinių nuostolių.

Žvelgiant iš draudėjo perspektyvos, sutarčių uždarmo principo doktrinos atveju teisinis nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių gynimo mechanizmas susidarytų iš nukentėjusiojo trečiojo asmens reikalavimo draudėjui, kur draudėjas dalyvautų atsakovo statusu kaip žalą padaręs asmuo, tačiau atlyginęs nukentėjusiajam trečiajam asmeniui padarytą žalą, draudėjas kreiptųsi į draudiką dėl nuostoliams lygios draudiminės išmokos išmokėjimo ir taptų ieškovas byloje prieš draudiką dėl draudiminės išmokos išmokėjimo. Taip pat pažymėtina, kad draudėjas galėtų siekti prašyti teismo įtraukti draudiką trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškus reikalavimus (CPK 47 str.), kadangi bet koku atveju iš draudiko patirtus turtinius nuostolius draudėjas galės susigrąžinti (neviršijant draudimo sumos). Visgi tiek traukiant, tiek netraukiant draudiko trečiuoju asmeniu toks procesas akivaizdu, kad gali užtrukti ilgiau ir draudėjas vis tiek bus patyręs tam tikrą laiko tarpą turtinių nuostolių ir papildomų nepatogumų, todėl tai tik dar kartą patvirtina išvadą, kad sutarčių uždarmo doktrina nepateisina nei draudėjo nei nukentėjusiojo trečiojo asmens lūkesčių.

Draudikas susiklosčiusiuose teisiniuose santykiuose dažniausiai užimtų atsakovo ar trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų poziciją. Dėl anksčiau išdėstyto draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių gynimo mechanizmo pagal sutarčių

uždarumo principo doktrinos sampratą, draudikas civilinėse bylose dalyvautų kaip atsakovas, turintis išmokėti draudėjui jo nuostolių draudiminę išmoką arba kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų nukentėjusiojo trečiojo asmens iškeltame reikalavime prieš draudėją.

Aptariant įrodinėjimą civilinėse bylose, kadangi procesai turėtų vykti atskiri, nukentėjęs trečiasis asmuo siekdamas prisiteisti žalos atlyginimą turėtų įrodyti tik pagrindines civilinės atsakomybės sąlygas ir palikti draudimo santykius nuošalyje. Tuo tarpu draudėjas, teikdamas reikalavimus draudikui dėl draudiminės išmokos išmokėjimo, turėtų remtis civilinės atsakomybės draudimo sąlygomis.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, akivaizdu, jog sutarčių uždarumo doktrina civilinės atsakomybės draudimo santykius apsunkina, o procesą užvilkina.

3.1.2 Sutarties trečiojo asmens naudai doktrina

Analogiškai sutarties uždarumo doktrinai (iš esmės visais atvejais), nukentėjęs trečiasis asmuo turi užimti ieškovo poziciją, tačiau šios doktrinos atveju, jei draudimo sutartyje buvo numatytas sutarties vykdymas trečiojo asmens naudai, procesas gali būti operatyvesnis ir ekonomiškesnis.

Sutarties trečiojo asmens naudai teisės doktrinoje draudikas iš esmės užimtų tapacias atsakovo ar bendraatsakovo pozicijas, nelygu kaip ginti savo teises nuspręs pats nukentėjęs trečiasis asmuo. Taip pat, vėlgi draudikas gali turėti regresio teisę į draudėją dėl nukentėjusiajam trečiajam asmeniui sumokėtas draudiminės išmokos sumų.

Kadangi pagal sutarties trečiojo asmens naudai doktriną civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nurodomas nukentėjusysis trečiasis asmuo kaip gaunantis draudiminę išmoką, draudiko nemokumo atveju nukentėjusysis trečiasis asmuo gali ir negauti jam priklausančio žalos atlyginimo. Sutarties trečiojo asmens naudai draudėjas gali būti ir atsakovas, ir bendraatsakovas, ir ieškovas, kadangi tai priklausytų nuo nukentėjusiojo trečiojo asmens valios atitinkamai reikšti reikalavimus tik draudikui, tik draudėjui ar ir draudikui, ir draudėjui. Jeigu draudimo suma būtų didesnė nei draudiko išmokėta draudiminė išmoka nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, draudėjas galėtų ieškovo statusu kreiptis į draudiką dėl skirtumo padengimo.

3.2 Procesas pagal tiesioginio ieškinio instituto doktriną

Kaip minėta, pagrindinis šio darbo tiriamasis objektas yra tiesioginio ieškinio institutas ir institutu saugomų nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių ir draudėjo teisių pusiausvyra. Toliau bus ištirta teismų praktika nustatant, kokias procesines teises turi nukentėjęs trečiasis asmuo, kokiais procesiniais statusais turėtų būti traukiami į civilinę bylą draudėjas ir draudikas. Taip pat apžvelgtina ir ką nukentėjęs trečiasis asmuo turi įrodyti siekdamas ieškinio tenkinimo.

3.2.1 Solidariųjų skolininkų doktrina

Kadangi pagal Draudimo įstatymo 111 str. nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę reikšti reikalavimus tiesiogiai draudikui, trečiajam asmeniui patyrus žalos ir žalos padariusiam asmeniui esant apsidraudusiam savo civilinę atsakomybę, nukentėjusiajam trečiajam asmeniui palengvinamas kelias į žalos atlyginimą – draudėjas ir draudikas tampa bendraskoliais nukentėjusiajam trečiajam asmeniui.

Taikant tiesioginio reikalavimo institutą, neretai kyla problemų aiškinant draudėjo ir draudiko statusus ir teises civilinėse bylose. Kaip nustatyta antrojoje šio darbo dalyje, nukentėjusysis trečiasis asmuo savo nuožiūra gali pasirinkti kiek ir iš ko būtent nukreipti žalos atlyginimo-draudimo išmokos reikalavimą. Naturaliai praktikoje kyla klausimų ar draudėjas ir draudikas bet kokių atveju turi būti traukiami bendraatsakovais, ar, pvz. nukentėjusiajam pasirinkus reikalauti išmokos iš draudiko, draudėjas turėtų būti traukiamas trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų draudiko pusėje? Kol vaizduojamoje situacijoje gali ir nekilti problemų dėl draudimo sutarties taikymo, tačiau paėmus atvirkštinę situaciją – reikalavimą nukreipiant prieš draudėją žalos atlyginimo pagrindu, ar draudikas turi teisę gintis draudimo sutartimi, jei reikalavimas grindžiamas deliktinės atsakomybės pagrindais? Atitinkamai, šiame poskyryje bus siekiama išsiaiškinti draudėjo ir draudiko statusus prieš nukentėjusį trečiąjį asmenį.

CK 6.254 str. numatyta, kad įstatymų ar sutarties numatytais atvejais civilinė atsakomybė gali būti draudžiama sudarant civilinės atsakomybės draudimo sutartį. Jeigu draudimo atlyginimo nepakanka žalai visiškai atlyginti, draudimo atlyginimo ir faktinės žalos dydžio skirtumą atlygina apdraustasis asmuo, atsakingas už žalos padarymą. Šios teisės normos pažodinė analizė gali sudaryti išvadą, kad, pagal CK 6.254 str., žala turėtų būti atlyginama visų pirma iš draudiko ir tik draudimo išmokai visiškai nepadengus padarytos

žalos dydžio, likutis turėtų būti išreikalaujamas iš apdraustojo – asmens, padariusio žalą. Tačiau ar tikrai teismų praktikoje ši taisyklė yra taikoma ir teisingai interpretuojama? Ankstesniame šio darbo skyriuje tiriant tiesioginio instituto doktrinos materialinius aspektus buvo pastebėta, kad būtent dėl Draudimo įstatymo 111 str. įtvirtinto tiesioginio ieškinio teisės į draudiką ir bendros deliktinės civilinės atsakomybės pagrindų prieš draudėją nukentėjusysis trečiasis asmuo gali nukreipti savo reikalavimus tiek į draudėją, tiek į draudiką savarankiškais pagrindais. Kyla klausimas, ar tokia nukentėjusiojo trečiojo asmens teisė (pvz. nepaisant civilinės atsakomybės draudimo, kreipti reikalavimą į draudėją) nėra per daug plati, ar neprieštarauja CK 6.254 str. ir ar tokiu atveju nėra išderinamos nukentėjusiojo trečiojo asmens ir draudėjo teisės paminant draudėjo teisę į civilinės atsakomybės draudimą? Taip pat, ar tokiu būdu neprieštaraujama civilinio proceso ekonomiškumo principams, siekiant (ir esant galimybei) išnagrinėti visą ginčą vienoje civilinėje byloje? Šiame kontekste galima išsikelti hipotezę, kad iš dalies nukentėjusiajam trečiajam asmeniui gali būti suteiktos ir iš esmės per plačios teisės, kuriomis paminamos draudėjo teisės.

LAT ne kartą yra nurodęs, kad „civilinės atsakomybės draudiko ir žalą padariusio asmens prievolė atlyginti žalą yra solidari“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005; 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2009).

Dar daugiau, būtent kaip nurodo LAT, „dėl nurodytų materialijų teisinių santykių ypatumų savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju kreditoriaus reikalavimai įgyja solidariųjų skolininkų daugtui būdingą procesinę išraišką – kreditorius turi teisę ieškinyje reikalauti, kad žalą atlygintų abu skolininkai bendrai, tiek bet kuris jų skyrium, tiek jas visas, tiek ir dalį. Kiekvieno iš reikalavimų pagrįstumas bei apimtis sprendžiami pagal jų pagrindus. Kai kreditorius reikalavimus pareiškia bendrai ir atsakingam už žalą asmeniui, ir draudikui, tai dėl tos dalies, dėl kurios sutampa, jie tenkinami solidariai“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-307-701/2016).

Kitoje LAT nutartyje teismas yra pasisakęs, kad „pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką civilinės atsakomybės draudiko ir žalą padariusio asmens prievolė atlyginti žalą yra solidari (pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „If draudimas v. UAB „Artūro transportas“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-165/2009; 2010 m. vasario 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. Š. v. antstolis J. K. ir kt., bylos Nr. 3K-3-33/2010). Draudiko

prievolė atlyginti žalą kyla iš civilinės atsakomybės draudimo sutarties ir yra ribota šioje sutartyje nustatyta draudimo suma, o žalą padaręs asmuo privalo padarytą žalą atlyginti visiškai. Civilinės atsakomybės draudiko ir žalą padariusio asmens prievolės solidarumas reiškia, kad žalą patyręs asmuo turi teisę reikalauti, jog žalą atlygintų tiek jie abu, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis).“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79/2010).

Atrodo akivaizdu, jog nuosekli Lietuvos kasacinio teismo praktika nurodo, kad dėl Draudimo įstatymo 111 str. įtvirtintos nukentėjusiojo trečiojo asmens tiesioginio ieškinio teisės į draudiką bei bendros deliktinės civilinės atsakomybės normos leidžia laisvai nukentėjusiajam trečiajam asmeniui pasirinkti bendraatsakovus draudiką ir draudėją, kadangi šie tampa solidarieji skolininkai.

Tačiau pasirodo, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra bandyta ir pakeisti ši taisyklė nurodant, kad „ieškinys pareikštas draudikui ir draudėjui, tačiau jo pareiškimas, t. y. procesinis veiksmas, nereiškia, kad jie abu atsakingi solidariai materialiaja teisine prasme. Būtent draudimo sutartimi draudikas prisiima pareigą atlyginti draudėjo padarytus nuostolius (neviršijant draudimo sumos) trečiajam asmeniui tuo atveju, kai yra draudžiamasis įvykis. Taigi esant tokiems santykiams, net ir tuo atveju, kai ieškinys pareiškiamas tiek draudėjui, tiek draudikui, jiems negali būti taikoma solidarioji atsakomybė, nes, ją pritaikius, draudėjas prarastų jam įstatymu ir draudimo sutartimi nustatytą teisinę apdraustų interesų apsaugą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34/2013). Kitaip tariant kasacinis teismas nurodė, kad suteikus nukentėjusiajam trečiajam asmeniui teisę reikšti reikalavimą tiek draudėjui, tiek draudikui pažeidžia draudėjo teisę į jo turto apsaugą pagal civilinės atsakomybės draudimą.

Tuo tarpu vėlgi kitoje byloje, LAT nustatė, kad „nėra pagrindo spręsti, kad nukentėjusio asmens teisė kaip nukentėjusio asmens interesus skirta apsaugoti privilegija pati savaime panaikina ar sumažina paties draudėjo galimybę pasinaudoti jam tenkančia draudimo apsauga pagal civilinės atsakomybės sutartį. Priešingai, civilinės atsakomybės draudimo sutartis būtent draudėjui pirmiausia suteikia teises ir pareigas pagal draudimo sutartį, pvz., pareigą pranešti draudikui apie draudžiamąjį įvykį, pareikštus draudėjui

ieškinius dėl žalos atlyginimo ir pan.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021).

Taigi, viena vertus LAT pozicija dėl skolininkų – draudiko ir draudėjo – solidarumo prieš nukentėjusį trečiąjį asmenį lyg ir yra nuosekli, tačiau kita vertus minėta, priešingą poziciją pateikusi, LAT nutartis taip pat įveda neaiškumo ir iškelia klausimus, kadangi iš ties galime priėti prie išvados, kad žalos atlyginimo bylose pirmiausia turėtų būti išnaudojamos draudimo sutarties normos ir priteisiama maksimali galima draudimo išmoka iš draudiko ir tik nepakakus draudimo išmokos padengti nukentėjusiojo žalai skirtumą reikėtų dengti iš draudėjo sąskaitos. Šiuo modeliu tarsi būtų apginamos ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisės, ir draudėjo teisės. Tačiau, autoriaus nuomone, verta pasilikti prie nuoseklios LAT pozicijos, kad draudėjas ir draudikas yra bendraskoliai prieš nukentėjusį (nors ir skirtingais teisiniais pagrindais), kadangi taip išlaikoma nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pirmenybė, ko ir siekia (turėtų siekti) įstatymų leidėjas įtvirtinęs tiesioginio ieškinio institutą. Dar daugiau, kaip bus nurodyta toliau, idealiausiu atveju civilinėje byloje turėtų būti traukiami draudėjas ir draudikas bendraatsakovais kaip solidarieji skolininkai, tačiau jų indelį į nukentėjusiojo trečiojo asmens žalos atlyginimą turėtų spręsti bylą nagrinėjantis teismas. Šios pozicijos laikosi ir T. Kontautas, kuris yra teigęs, kad Prancūzijoje, kur ir buvo tiesioginio instituto ištakos, laikomasi pozicijos, kad ieškinys turi būti pareikštas draudėjui ir draudikui kartu, tad visi klausimai, susiję su civiline atsakomybe ir draudimu išsprendžiami tame pačiame procese. Draudikas išmokėdamas draudimo išmoką, o draudėjas sumoka skirtumą ir taip šalys įvykdo vieną solidariąją prievolę, tuo tarpu teismai nustato kiekvieno atsakovo mokėtiną dalį (Kontautas, 2007).

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tiesioginio ieškinio doktrinoje draudėjas ir draudikas turi užimti solidariųjų skolininkų pozicijas, kadangi taip yra geriausiai užtikrinama draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyra: tokiu atveju nukentėjęs trečiasis asmuo turi skolininkų daugetą vieno iš skolininkų nemokumo atveju bei draudėjas pasinaudoja draudimo sutartimi dėl draudimo išmokos apsaugant savo turtinius interesus, be kita ko, teismui šiuos santykius sprendžiant vienoje civilinėje byloje, užtikrinamas ir civilinio proceso ekonomiškumo principo įgyvendinimas.

3.2.2 Įrodinėjimo proceso ypatumai

Ankstesniame poskyryje kiek užsiminta, kad iš procesinių aspektų viena iš siekiamybių yra proceso ekonomiškumas ir siekis išnagrinėti ginčą vienoje civilinėje byloje. Kadangi nukentėjęs trečiasis asmuo reiškia reikalavimus solidariesiems skolininkams draudėjui ir draudikui, svarbu atkreipti dėmesį, jog vis dėlto reikalavimai yra kildinami iš skirtingų pagrindų – Draudimo įstatymo 111 str. ir bendrosios deliktinės civilinės atsakomybės. Atitinkamai, neužtenka įrodyti tik civilinės atsakomybės sąlygų ar tik draudimo sutartyje numatytų draudiminės išmokos išmokėjimo sąlygų – privalu įrodyti jas visas.

Būtent todėl procesiniu aspektu problemų kelia ir įrodinėjimas. Doktrinoje iškeliamos problemos dėl žalos atlyginimo ir deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų. Kaip pastebi Sigita Kausteklytė-Tunkevičienė, „žalos atlyginimas yra neatskiriama susijęs su deliktine civiline atsakomybe“ (Kausteklytė-Tunkevičienė, 2010). Kaip žinia, deliktinė civilinė atsakomybė kyla tik tuomet, kai nustatomos visos civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė, išskyrus atvejus, kai įstatyme nustatyta atsakomybė be kaltės (CK 6.246–6.250 straipsniai). Sprendžiant dėl deliktinės civilinės atsakomybės, ieškovas privalo įrodyti neteisėtus atsakovo veiksmus, padarytos žalos faktą, jos dydį ir neteisėtų veiksmų bei žalos priežastinį ryšį (CPK 178 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-317-378/2020). Kaip pastebėta Kausteklytės-Tunkevičienės, civilinėse bylose, kuriose nagrinėjami draudimo išmokų/žalos atlyginimo klausimai, gali kilti nesklandumų ir konkurencijos tarp žalos atlyginimo – civilinės atsakomybės – taikymo ir reikalavimo išmokėti draudimo išmoką, kadangi neaišku, kokias sąlygas ieškoviui reikia įrodyti. Kaip pažymi autorė, dar 2009 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas buvo atmetęs ieškovų reikalavimus iš draudiko priteisti išmokėti draudimo išmokas tuo pagrindu, kad „ieškovai neįrodė veikos, dėl kurios atsirado konkreti žala ir patirtos žalos dydžio ir priežastinio ryšio tarp atliktos veikos ir patirtos žalos“, todėl „teismo proceso metu, tiek žalos atlyginimo dydį, tiek ir prašomos draudimo išmokos dydį turi įrodyti ieškovas. Šios pareigos neįvykdymas visada turėtų sukelti teisinės pasekmes – ieškinio, kaip nepagrįsto, atmetimą“ (Kausteklytė-Tunkevičienė, 2010).

Kaip nurodo S. Kausteklytė-Tunkevičienė, „draudėjas, reikšdamas draudikui reikalavimą dėl draudimo išmokos (tiek teisme, tiek ir iki teismo), pirmiausia praneša (įrodo) draudžiamąjį įvykio faktą, žalą ir priežastinį ryšį tarp draudžiamąjį įvykio ir žalos. Tokia

procesinė tvarka, norint gauti draudimo išmoką, laikytina analogiška procesui dėl žalos atlyginimo“ (Kausteklytė-Tunkevičienė, 2010).

Autoriaus nuomone, verta sutikti su S. Kausteklytės-Tunkevičienės išdėstyta nuomone, kadangi ieškovui – nukentėjusiajam trečiajam asmeniui – reiškiant reikalavimus tiek draudėjui, tiek draudikui ir juos laikant solidariaisiais nukentėjusiojo trečiojo asmens skolininkais, iš draudiko pusės neužtektų nukentėjusiajam trečiajam asmeniui byloje įrodyti tik deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų, tuo tarpu iš draudėjo pusės neužtektų įrodyti ir tik draudimo sąlygų draudiminei išmokai išmokėti egzistavimo. Atitinkamai, kadangi reikalavimai reiškiami abiemis subjektams ir esti esminis civilinės atsakomybės draudimo ypatumas, kad draudėjui ir draudikui atsakomybės pagrindai kyla iš skirtingų institutų, logiška manyti, kad ieškovas privalo įrodyti sąlygas tiek prieš draudėją, tiek prieš draudiką.

Be kita ko, toks reguliavimas taip pat atitiktų ir civilinio proceso ekonomiškumo principo įgyvendinimą, kadangi ieškovui reiškiant reikalavimus ir įrodant tiek draudiminės išmokos išmokėjimo sąlygas, tiek civilinės atsakomybės sąlygas ginčas gali būti išnagrinėtas viename civiliniame procese, kaip minėta anksčiau, pačiam teismui nustatant solidariųjų skolininkų draudėjo ir draudiko dalis nukentėjusiajam trečiajam asmeniui.

Dar daugiau, su šia pozicija sutinka ir PEICL kurėjai, kurie su PEICL pateikiamuose komentaruose taip pat nurodo, kad kaip procedūra, nukentėjusiajam trečiajam asmeniui pareiškus tiesioginį ieškinį, teismas turės nustatyti tiek atsakomybės klausimą, tiek ir atsakomybės draudimo išmokos dydį (Basedow, 2016). Akivaizdu, jog tam, kad teismas galėtų įvertinti ne tik draudėjo atsakomybę prieš nukentėjusįjį trečiąjį asmenį, tačiau ir priteisti pastarajam iš draudiko draudiminę išmoką, privalu išnagrinėti ir sudarytos civilinės atsakomybės draudimo sutartį bei sąlygas draudiminei išmokai išmokėti.

Ryšium su tuo, taip pat atkreiptinas dėmesys, jog atitinkamai draudėjas ir draudikas turės atsiliepimui skirtingus teisių gynimo būdus, kadangi draudėjas siektu gintis ir įrodinėti, kad žalos nukentėjusiajam trečiajam asmeniui nepadarė, ar esti atsakomybę mažinančios/naikinančios sąlygos, tuo tarpu draudikas siektų įrodyti, kad pagal draudimo sutartį ginčo atveju nėra draudiminis įvykis ir draudimo išmoka negali būti išmokama. Šioje vietoje problema kyla ir draudėjui, kuris taip pat turėtų įrodyti ir faktą, kad draudimo išmoka turi būti išmokama, siekiant pasinaudoti sudaryta civilinės atsakomybės draudimo sutartimi. Tačiau draudėjui esant „toje pačioje“ pusėje prieš nukentėjusįjį asmenį, draudėjas iš esmės negalėtų gintis nepareiškęs savarankiškų reikalavimų.

Ištyrus civilinės atsakomybės draudimo ypatumus įrodinėjimo kontekste galime teigti, jog teismai turėtų siekti vienoje civilinėje byloje išnagrinėti tiek žalos atlyginimo iš draudėjo klausimą, tiek draudiminės išmokos išmokėjimo iš draudiko klausimą, tačiau siekiant tokių teismo veiksmų ieškovui – nukentėjusiajam trečiajam asmeniui – pasinaudojant Draudimo įstatymo 111 str. numatyta tiesioginio ieškinio teise turi būti privalu įrodyti tiek žalos atlyginimo, civilinės atsakomybės, sąlygas, tiek draudiminei išmokai išmokėti reikiamas įrodyti sąlygas.

Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, jog dar ir šiai dienai kyla neabejotinų problemų dėl draudėjo, draudiko ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo tiek materialinėje, tiek procesinėje teisėje. Galima teigti, jog iš dalies problemas galima būtų spręsti plečiant įstatyminį reguliavimą ir įstatymo leidėjui atkreipiant dėmesį į civilinės atsakomybės draudimo teisinio reguliavimo glaustumą.

IŠVADOS

1. Civilinės atsakomybės draudimas – tai ne gyvybės draudimo rūšies, nuostolių draudimo porūšio draudimas, kuriuo draudėjas apdraudžia savo arba kito apdraudžiamojo civilinę atsakomybę prieš nukentėjusįjį asmenį, tačiau verta pažymėti, jog galime išskirti ir kitas civilinės atsakomybės draudimo sampratas, pagal kurias civilinės atsakomybės draudimas tampa tarsi papildomas, paskirais atvejais valstybės reikalaujamas, papildomas garantas trečiajam asmeniui, kadangi civilinės atsakomybės draudimo sutartį galime aiškinti ir kaip kompensuojamąją civilinės atsakomybės paskirtą užtikrinančią sutartį. Išnagrinėjus tiek teisės normas, tiek teisės doktriną, galime nustatyti, kad pagrindinis civilinės atsakomybės draudimo tikslas viešąja prasme turi būti nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių į žalos atlyginimą užtikrinimas, o privačiąja prasme – draudėjo turtinių interesų apsauga. Civilinės atsakomybės draudime iki žalos padarymo fakto (atsakomybės kilimo) dalyvauja tik pačios CAD sutarties šalys – draudėjas ir draudikas, tačiau įvykus žalos padarymo faktui, draudiminiam įvykiui ir kilus draudėjo civilinei atsakomybei, į CAD santykius taip pat įsilieja ir nukentėjusysis trečiasis asmuo. Lietuvos Respublikos teisės normos, reguliuojančios civilinės atsakomybės draudimo sutartį, yra siauros, neišsamios ir neaiškios. Todėl taikant šias normas teismuose kyla neaiškumai ir skirtingi tokių normų aiškinimai.
2. Iš materialinės pusės, sutarčių uždarumo doktrina, nors plačiai naudojama bendrai civilinėje sutarčių teisėje, nenaudotina civilinės atsakomybės draudime, kadangi netinkamai užtikrina draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą – iš esmės šioje doktrinoje nukentėjęs trečiasis asmuo absoliučiai neturi teisių draudimo kontekste, neturi teisių prieš draudiką. Nukentėjęs trečiasis asmuo gali remtis tik padaryto delikto faktu ir reikalauti iš žalą padariusio asmens žalos atlyginimo.
3. Sutarties trečiojo asmens naudai doktrina civilinės atsakomybės draudime nevisiškai užtikrina nukentėjusiojo trečiojo asmens teises, kadangi draudėjas ir draudikas sutartyje gali nurodyti kitą trečiąjį asmenį ir taip nukentėjusysis trečiasis asmuo gali negauti žalos atlyginimo, todėl doktrina yra kritikuotina tiek iš draudiko ir CK 6.191 str. pusės šalims nenurodant indikacijos dėl sutarties trečiojo asmens naudai, tiek iš teismų praktikos pusės, kadangi teismai nepagrįstai ir neargumentuotai priskiria civilinės atsakomybės draudimo sutartį kaip sutartį trečiojo asmens naudai neva savo

- prigimtimi. Atitinkamai, būtina plėsti ir įstatyminių reguliavimą, kadangi dėl teisinio reguliavimo siaurumo ir neaiškumo teismų praktikoje kyla problemų suvienodinant tiesioginio ieškinio institutą ir sutarties trečiojo asmens naudai institutą.
4. Nors Lietuvos teisinis reguliavimas civilinės atsakomybės draudimo kontekste ir nėra aiškus ir išsamus, tačiau doktrina ir teismų praktika siekia ištaisyti ir ištaiso reguliavimo spragas, o tiesioginio reikalavimo institutas, galima teigti, užtikrina nukentėjusiojo ir trečiojo asmens teisių pusiausvyrą. Tiek materialiniu aspektu, tiek procesiniu aspektu tiesioginio ieškinio institutas laikytinas geriausiai užtikrinančiu draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą. Šia doktrina nukentėjęs trečiasis asmuo įgauna teisę tiek į draudiką, tiek į draudėją įstatymo lygmeniu, tad draudėjas ar draudikas negali sutrukdyti nukentėjusiajam trečiajam asmeniui įgyvendinti savo teises siekiant susigrąžinti savo padėtį į *status quo* – įgyvendinti vieną pagrindinių civilinės atsakomybės principų – kompensavimo principą.
 5. PEICL visapusiškai atsižvelgia tiek į draudėjo, tiek į nukentėjusiojo trečiojo asmens, tiek į draudiko interesus ir sėkmingai užtikrina šių subjektų teisių pusiausvyrą, civilinės atsakomybės draudimo sutarties ir tiesioginio ieškinio instituto aiškinimui verta pasitelkti Europos draudimo sutarčių teisės principus ir jų komentarus. Atitinkamai, siūlytina teismams atsižvelgti į PEICL, kaip europinį ir vakarietišką *soft-law* šaltinį, aiškinant civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Taip pat siūlytina ir draudimo sutarčių praktikoje naudotis PEICL bei pritartina PEICL inkorporavimui į tiesiogiai taikytinų Europos Sąjungos aktų sistemą, jei PEICL būtų aiškinamas ir su kitais bendrosios sutarčių teisės įstatymais, kaip pavyzdžiui, Bendraja pagrindų sistema (angl. *Common Frame of Reference*).
 6. Tiesioginio ieškinio doktrinoje draudėjas ir draudikas turi užimti solidariųjų skolininkų pozicijas, kadangi taip yra geriausiai užtikrinama draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyrą: tokiu atveju nukentėjęs trečiasis asmuo turi skolininkų daugumą vieno iš skolininkų nemokumo atveju bei draudėjas pasinaudoja draudimo sutartimi dėl draudimo išmokos apsaugant savo turtinius interesus, be kita ko, teismui šiuos santykius sprendžiant vienoje civilinėje byloje, užtikrinamas ir civilinio proceso ekonomiškumo principo įgyvendinimas. Teismai turėtų siekti vienoje civilinėje byloje išnagrinėti tiek žalos atlyginimo iš draudėjo klausimą, tiek draudiminės išmokos išmokėjimo iš draudiko klausimą, tačiau siekiant

tokių teismo veiksmų ieškovui – nukentėjusiajam trečiajam asmeniui – pasinaudojant Draudimo įstatymo 111 str. numatyta tiesioginio ieškinio teise turi būti privalu įrodyti tiek žalos atlyginimo, civilinės atsakomybės, sąlygas, tiek draudiminei išmokai išmokėti reikiamas įrodyti sąlygas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės norminiai aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). OL L 199.

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (1964). *Valstybės žinios*, 19-138.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 94-4246.
6. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, 56-1977.
7. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (1992). *Lietuvos aidas*, 192-0.
8. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 50-1632.

Specialioji literatūra:

9. Borevičienė, E. (2013). *Sutartis trečiojo asmens naudai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Borevičienė, E. (2012). Sutartis trečiojo asmens naudai. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4).
11. Drazdauskas, S. (2008). *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
12. Basedow et al. (2016) *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt. [prieiga internetu: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1196844&site=ehost-live>].
13. Kausteklytė-Tunkevičienė, S. (2010). Draudimo išmokos ir žalos atlyginimo panašumai bei skirtumai: ar draudimo išmoka laikytina žalos atlyginimu? *Socialinių mokslų studijos*, 4(8).
14. Kontautas, T. (2003). Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusiojo asmens teisė į draudimo išmoką. *Teisė*, 49.

15. Kontautas, T. (2007). *Draudimo sutarčių teisė: monografija*. Vilnius: Justitia.
16. Kontautas, T. (2008). Europos draudimo sutarčių teisės principai ir Bendroji pagrindų sistema. Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. *Private law: past, present and future. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia.
17. Luik, O.-J. (2011). Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? *Juridica international*, XVIII.
18. The Law Commission (1996). *Privity of Contract: Contract for the Benefit of Third Parties*. London: HMSO. [prieiga internetu: https://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2017/02/lc242_privity-of-contract-contracts-for-the-benefit-of-third-parties.pdf].
19. Papirtis, L. V., Bulka, S. (2001). Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos. *Jurisprudencija: mokslo darbai*, 23(15).
20. Serwach, M. (2018). Civil liability insurance – evolution and directions of changes, *Prawo asekuracyjne*, 1 (94). [prieiga internetu: http://prawoasekuracyjne.polbrokers.pl/wp-content/uploads/2018/06/pdf_Serwach_1_2018.pdf].
21. Storme, M.E. (2010). An Optional Instrument for Insurance Contract Law: the point of view of Legal Practice. *Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs*. [prieiga internetu: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201004/20100430ATT73923/20100430ATT73923EN.pdf>]

Teismų praktika:

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-909/2000.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2009.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79/2010.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2011.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34/2013.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-444-611/2015.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-307-701/2016.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-151-421/2020.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-317-378/2020.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021.

SANTRAUKA

Draudėjo ir nukentėjusiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimas civilinės atsakomybės draudime (materialiniai ir procesiniai aspektai)

Martynas Dovydauskis

Magistro darbe analizuojama draudėjo ir nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių pusiausvyros užtikrinimo civilinės atsakomybės draudime tema, apžvelgiami tiek materialiniai, tiek procesiniai teisių užtikrinimo aspektai. Nagrinėjami teisės aktai, įvairių teisės mokslininkų padarytos išvados doktrinoje bei teismų praktikos išaiškinimai. Ši tema atskleidžiama per įvairių doktrinų analizę, tiriant kiek kiekviena doktrina saugo nukentėjusiojo trečiojo asmens, draudėjo teises. Nagrinėjant šią magistro darbo temą atskleidžiamas tiek vienas svarbiausių deliktinės civilinės atsakomybės – kompensavimo – principų, tiek šio principo turinio sąsaja su nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių užtikrinimu civilinės atsakomybės draudime.

Darbe analizuojama civilinės atsakomybės draudimo sąvoka, civilinės atsakomybės draudimo tikslai. Iš materialinės pusės darbe apžvelgiamos sutarčių uždarumo, sutarties trečiojo asmens naudai ir tiesioginio ieškinio doktrinos, įvardijami kiekvienos jų privalumai ir trūkumai. Didelis dėmesys skiriamas šiai dienai Lietuvoje aktualiam tiesioginio ieškinio institutui, aiškaus teisinio reguliavimo trūkumui bei Europos draudimo sutarčių teisės principams, jų aiškinimui ir lyginimui su Lietuvos teise. Pateikiami siūlymai dėl Europos draudimo sutarčių teisės inkorporavimo tiek į Europos Sąjungos ekstraordinarinę teisę, tiek į Lietuvos ordinarinę teisę, taip pat apžvelgiamas Europos draudimo sutarčių teisės principų panaudojimas kaip sutarčių laisvės principo darinys – draudimo sutarties šalims sulygus aiškinti sutartį pagal Europos draudimo sutarčių teisės principus.

Be kita ko, iš procesinių aspektų, darbe apžvelgiamos ir teismų praktikoje kylančios problemos dėl draudėjo ir draudiko procesinių statusų nukentėjusiajam trečiajam asmeniui pareiškus reikalavimus pagal tiesioginio ieškinio institutą, taip pat su tuo susijusios problemos dėl įrodinėjimo procese.

SUMMARY

Ensuring the Balance of the Rights of the Insured and the Victim in Civil Liability Insurance (Material and Procedural Aspects)

Martynas Dovydauskis

This master's thesis analyzes the topic of ensuring the balance of the rights of the insured and the injured third party in the civil liability insurance and reviews both the material and procedural aspects of ensuring the rights. Legislation, conclusions in the doctrine made by various legal scholars and explanations of court practice are analyzed. This topic is revealed through an analysis of various doctrines, examining the extent to which each doctrine protects the rights of the injured third party, the insured. Examining this topic of the master's thesis, one of the most important principles of non-contractual civil liability - compensation - is revealed, as well as the connection between the content of this principle and the enforcement of the rights of the injured third party in civil liability insurance.

This work analyzes the concept of civil liability insurance, the objectives of civil liability insurance. On the material side, the work reviews the doctrines of the privity of contracts, the contract in favor of a third party and direct action, identifies the advantages and disadvantages of each. Much attention is paid to the institute of direct action, which is relevant in Lithuania today, the lack of clear legal regulation and the principles of European insurance contract law, their interpretation and comparison with Lithuanian law. Proposals on the incorporation of European insurance contract law into both European Union extraordinary law and Lithuanian ordinary law are presented, as well as the use of European insurance contract law principles as a derivative of the freedom of contract is interpreted according to European insurance contract law principles.

Among other procedural aspects, the master's thesis reviews the problems arising in the case law regarding the procedural status of the insured and the insurer after the claim of the injured third party under the institute of direct action, as well as the related problems with the evidentiary process.